

قرآن او عصري علوم

پروفیسر ڈاکٹر ذاکر زایک

ژباړه: انجنیر حفیظ اللہ سادات

کال: ۱۴۰۲ هـ ش

ډالی

ټولو هغوی ته د ډالی وی چې د قرآن په رڼا کې یې د عصري علومو
پر مټ ځانونه د حق له کاروان سره یو ځای کړي دي!

لړلیک

1.....	سریره
2.....	د قرآن ننگونه (چلنج)
3.....	ستورپوهنه
8.....	فزيک
9.....	جغرافيه
11.....	جيولوجي
12.....	سمندرپوهنه
15.....	بيولوجي
16.....	بوتاني
17.....	حيوان پېژندنه
20.....	دارو (دوا)
21.....	فيزيولوجي
22.....	جنين پېژندنه
30.....	عمومي ساينس
31.....	پايله

د ژباړن خبرې

د قرآن او عصري علومو تر سرليک لاندې دغه کوچنۍ ټولگه د هندي عالم ډاکټر عبدالکریم ډاکر نایک له لوري ليکل شوي چې پکې تر ډېره د قرآن په رڼا کې د عصري علومو په مرسته د کشف شويو اختراعاتو یادونه شوې ده. دغه ټولگه د هغو خلکو لپاره چې قرآن او ساينس له يو بله جلا کني يو غوره مثال دی تر څو پوی شي چې قرآن تنها د تاقچو او الماريو کتاب نه بکلي دا هغه کتاب دی چې د ۱۴۰۰ کاله مخينې سره سره د نني عصري علومو سره خورا ښه اړخ لگوي. دوی بايد پوی شي چې قرآن کریم داسې يوه معجزه ده چې په حقايت يې د مسلمانانو تر څنګ ډېری غير مسلمانان هم گواهي ورکوي او دا مني چې په دغه کتاب کې راغلي حقايق د نني عصري علم له کشفیاتو سره خورا ژوره اړيکه لري. الله (جله جلاله) په دغه کتاب کې موږ ته له شپږو زرو ډېري نښې نښانې بيان کړي دي. د دغه نښو له جملې يې ځينې داسې دي چې يوازې د عصري علم او تکنالوژۍ په مرسته پرې پوهېدل ممکن دي چې دا خپله د عصري علم د اهميت ښودنه کوي. په تاسف سره بايد وويل شي چې په ځينو مسلمانو ټولنو کې خلک عصري علومو ته به بېگانه نظر گوري او دا ورته د نورو په ځانگړې توگه د غير مسلمانو ټولنو څخه وارد شوي علوم ښکاري، حال دا چې د دغه علومو ارزښت ۱۴۰۰ کاله پخوا بيان شوی او مسلمانانو ته يې د زده کړې او پرې د عمل کولو امر شوی دی.

د نامتو فزيک پوه او د نوبل جايزې گټونکي البرټ اينشتين په وينا، "ساينس پرته له دين څخه گونگ، او دين پرته له ساينس څخه روند دی." هو! هر دين له ساينس پرته يقيناً روند او پلويان يې رانده دي ځکه دوی حتی د خپل دين په اړه د ساينسي حقايقو څخه دومره لرې دي چې حتی د يوې ډېرې کوچنۍ مسألې اړوند وضاحت ورکولو څخه عاجز دي. په دې هيله چې قرآن په صحيح مانا زده کړو او د خپل ژوند د لارې مشال يې وگرځوو.

د دغې کوچنۍ ټولگې په ژباړه کې مي تر وسه هڅه کړې په خورا روانه او سليسه پښتو يې وژباړم تر څو د پوهې مينوال ترې په آسانۍ گټه پورته کړي او د مطالعې ننده يې پرې ماته شي.

کېدای شي په دغه کرښه کې راڅخه ځينې خطاوې او غلطيانې شوي وي چې زه يې د ټولو لوستونکو څخه د ښښې هيله کوم. او پدې برخه کې د ټولو درنو لوستونکو ارزښتمنو مشورو ته سترگې په لاره يم.

درنښت

حفيظ الله سادات

حمل-۱۴۰۲، کابل

سريزه

له هغه راهيسې چې په دې سياره کې د بشر د ژوند لمر راختلی، انسان تل هڅه کړې چې د پيدايښت په برنامه کې د خپل ځای، چاپېريال او په خپله د ژوند د هدف په اړه پوی شي. د حقيقت په دې لټه کې، چې زياتې پېرې او بېلابېل تمدني جوړښتونه په بر کې نيسي، سازماندهي شوي مذهب د انسان ژوند ته بڼه ورکړې او تر ډېره يې د تاريخ مسير ټاکلی دی. په داسې حال کې چې ځينې مذهبونه د کتابونو پر بنسټ ولاړ دي، او د پيروانو له لوري يې د خدايي الهام دعوه کيږي، نور بيا يوازې پر بشري تجربې تکیه کوي.

قرآن، چې د اسلامي عقيدې اصلي سرچينه بلل کيږي، يو داسې کتاب دی چې د مسلمانانو په باور يو بشپړ الهي اصل دی. مسلمانان همدارنگه عقیده لري چې دا کتاب د ټولو انسانانو لپاره لارښود دی. څه رنگه چې باور کيږي د قرآن پيغام د هر عصر لپاره دی، نو دا بايد له هر وخت او عصر سره تړاو ولري. آیا قرآن په دې ازموینه کې بريالی دی؟ په دې کتاب کې زه کوشش کوم چې د ثابتو علمي موندنو په رڼا کې، د قرآن کریم د الهي منشأ په اړه د مسلمانانو د عقيدې يو باهده او بې طرفه تحليل وړاندې کړم.

د نړۍ د تمدن په تاريخ کې يو وخت داسې و چې يوه معجزه يا هر څه چې د معجزې گومان پرې کېده، د انساني عقل او منطق په پرتله يې لومړيتوب درلود. مگر د معجزې اصطلاح څه رنگه تعريفوو؟ هر څه چې د ژوند له عادي لارې څخه بيرون پېښيږي او بشر د هغه لپاره هېڅ توضیح ونه لري يوه معجزه بلل کيږي. په هر صورت، مخکې له دې چې مور يو څه د معجزې په توگه ومانو بايد له ډېر احتياط څخه کار واخلو. په ۱۹۹۳ ميلادي کال کې د هندوستان د 'ټايمز نيوز-ممبايي' په يوه مقاله کې راغلي وو چې د 'بابا پيلوټ' په نوم يوه 'روحاني کس' ادعا کړې چې درې شپې او ورځې په پرلپسې توگه په يو ټانک کې د اوبو لاندې ډوب شوی دی. خو کله چې خبريالانو وغوښتل د اوبو د ټانک هغه ځای وگوري چې ده په کې د دغه خارق العاده کار د ترسره کولو ادعا کوله، ده يې له کتلو څخه انکار وکړ. هغه د دغه کار په ځواب کې دا استدلال وکړ چې څه رنگه يو څوک کولی شي د هغې مور رحم معاینه کړي چې ماشوم زيروي. بابا د کوم شي پټولو سره د خپل شهرت جلبولو لپاره يو چال جوړ کړی و. په يقين سره، هېڅ عصري او منطقي کس که لږ معقول فکر هم وکړي دا ډول معجزه نه مني. که چېرې داسې غلطې معجزې د الوهيت د ازمويلو لار وای، نو مور مجبور يو ښاغلی پي. سي. سورکر، د نړۍ مشهور جادوگر، چې په خپلو حيرانوونکو جادويي چلونو او فزيونو کې نوم لري، د خدای د غوره کرل شي کس په توگه ومانو.

يو کتاب چې د الهي منشأ ادعا لري، په عمل کې د دې دعوه کوي چې يوه معجزه ده. دا ډول ادعا بايد په هر عصر کې د هغه عصر د معيارونو مطابق په اسانۍ سره د تائيد وړ وي. مسلمانان په دې عقیده دي، چې قرآن د خدای وروستی وحی ده، د معجزو دا معجزه د ټول بشريت لپاره د رحمت په توگه نازل شوی ده. نو راځئ د دې عقيدې حقيقت او اعتبار وڅېړو.

د قرآن ننگونه (چلنج)

ادبيات او شاعري په ټولو کلتورونو کې د انسان د اظهار او خلاقیت وسيلې دي. نړۍ يو وخت د داسې عصر شاهده وه چې په کې شعر او ادب د وياړ مقام درلود، همداسې لکه نن چې په کې ساينس او تکنالوژي خپل راج چلوي. مسلمانان او غير مسلمانان په دې متفق دي چې قرآن د ځمکې پر مخ تر ټولو غوره عربي ادب دی او دا د عربي ادبياتو يوه غوره بېلگه ده. قرآن په لاندې آيتونو کې انسانان ننگوي:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّمَّنْهُ ۖ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۗ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ (البقره: ٢٣-٢٤)

ژباړه: او که په هغه څه کې شکمن یاست چې مور پر خپل بنده نازل کړي، نو د هغه په شان یو سورت خو راوړئ، او د الله نه پرته خپل مرستیالان هم راوبلئ، که رېښتوني یاست. نو که ومو نه کړ او هېڅکله به یې ونه کړئ نو له هغه اور ه ځان وساتئ چې سون یې خلك او کاني دي، دکافرانو لپاره (بالکل) چمتو دی.

د قرآن ننگونه یا چلنج دا دی چې د هغو سورتونو په شان چې قرآن ترې جوړ شوی یو سورت جوړ کړي. دې ته ورته ننگونه څو څو ځله په قرآن کې تکرار شوي ده. د داسې سورت د جوړولو ننگونه چې په بنګلا، فصاحت، دقت او مانا کې لږ تر لږه یو قرآني سورت ته ورته وي تر نن ورځې بې ځوابه پاتې ده. یو عصري منطقي سړی به په هېڅ صورت یوه داسې مذهبي صحیفه (ټولګه) چې په یوه غوره شاعرانه ژبه، په کې ویل شوي وي چې نړۍ همواره ده، ونه مني. دا ځکه چې مور په داسې زمانه کې ژوند کوو چې په کې انساني عقل، منطق او ساينس ته لومړیتوب ورکول کېږي.

ډېری به د قرآن خورا بڼکلي ژبه د هغه د الهي اصل د ثبوت په توګه ونه مني. هر هغه صحیفه چې د الهي وحی دعوه کوي باید د خپل دلیل او منطق په زور د منلو وړ وي. د نامتو فزیک پوه او د نوبل جایزې ګټوونکي البرټ اینشتین په وینا، "ساينس پرته له دین څخه ګونګ، او دین پرته له ساينس څخه پروند دی." په همدې خاطر راځئ، قرآن مطالعه کړو او وڅېړو چې آیا قرآن او عصري علوم څومره سره همغږي دي؟ قرآن د ساينس کتاب نه بلکه د 'نېنو' (آياتونو) یو کتاب دی. په قرآن کې له شپږو زرو زیاتې نېنې (آياتونه) وجود لري چې له زرو زیاتې یې په ساينس پورې اړه لري. په دې کتاب کې ما یوازې ثابت شوي علمي حقایق په پام کې نیولي دي، نه هغه چې یوازې د فرضیو او نظریاتو (تئوريو) په بڼه لا تر اوسه د انګېرنې پر بنسټ دي او په ثبوت لاندې رسېدلي.

(۱)

ستورپوهنه

د نړۍ پیدایښت: بېگ بنگ (لویه چاودنه)

د کایناتو پیدایښت د ستورپوهانو له لوري په یوه خورا مشهوره پېښه کې چې بېگ بنگ (لویه چاودنه) نومېږي تشریح شوی دی. او دا پدیده (پېښه) د عیني او تجربوي معلوماتو په مرسته چې د ستورپېژندونکو او نجوم پوهانو له لوري د څو لسیزو لپاره راټول شوي دي ملاتړ کيږي. د بېگ بنگ پدیدې ته په کتو، په لومړیو کې ټولو کایناتو د یوې غټې کتلې په بڼه چې (لومړنۍ نیبولا) بلل کيږي وجود درلود. وروسته بیا د بېگ بنگ (ثانوي بېلوالي) واقعې پېښه شوه چې په نتیجه کې یې کهکشانونه منځ ته راغلل. نوموړي کهکشانونه بیا د ستورو، سیارو، لمر، سپوږمۍ او داسې نورو د جوړولو په موخه ویشل شوي دي. د دې سترو کایناتو اصلیت بې ساری و او په چانسې ډول یې د رامنځته کېدو احتمال کاملاً صفر دی. په قرآن کې د کایناتود اصلیت په اړه لاندې آیات راغلي دي:

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا (الأنبياء: ۳۰)

ژباړه: آیا هغو کسانو چې کافر شوي دا نه دي لیدلي چې آسمانونه او ځمکه سره نښتي وو بیا مور سره بېل کړل؟

د قرآني آیات او بېگ بنگ تر منځ دا د پام وړ او حیرانوونکی ورته والی یو انکار نه منونکی حقیقت دی! څرنگه یو کتاب چې ۱۴۰۰ کاله وړاندې د عربو په دښتو کې راڅرگند شو کولی شي دا ژور حقیقت بیان کړي؟

د کهکشانونو د جوړښت څخه وړاندې یوې لومړنۍ

غازي کتلې شتون درلود

ساینسپوهان وايي مخکې له دې چې په کایناتو کې کهکشانونه جوړ شي، اسماني مادې د غازي مادې په بڼه شتون درلود. لنډه دا چې، د کهکشانونو له جوړښت څخه مخکې یوه غټه غازي ماده یا ریڅ موجوده وه. د لومړنۍ اسماني مادې د تشریح لپاره، د 'لوگي' (دود) کلمه د گاز په پرتله مناسبه ده. د کایناتو دغه حالت په لاندې قرآني آیت کې په 'دخان' کلمې سره چې د لوگي معني ورکوي تشریح شوی دی:

ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ (فصلت: ۱۱)

ژباړه: بیا د آسمان په لور متوجه شو او هغه (لکه) لوگی و، نو هغه او ځمکې ته یې وویل: دواړه راشئ په خوښه یا ناخوښه! وپلې دواړه په خوښۍ (تابعان) راغلي یو.

بیا هم، دا حقیقت چې د حضرت محمد (صل الله علیه وسلم) په وخت کې عربو ته نه و معلوم د 'بېگ بنگ' لپاره یو استنباط دی. بڼه نو، نور څه د دې علم سرچینه کیدای شي؟

د ځمکې کروي بڼه

په لومړیو وختونو کې، خلکو باور درلود چې ځمکه همواره ده. په پېړیو پېړیو، انسانان له دې ویرېدل چې که دوی ډېر لرې سفر وکړي د ځمکې له څنډو به ولویري. ښاغلی فرانسیس ډرېک لومړنی شخص و چې په ۱۵۹۷ کال کې یې د ځمکې په شاوخوا د تگ پر مهال څرگنده کړه چې ځمکه کروي ده. د شپې او ورځې د بدلون په اړه لاندې قرآني آیت ته نظر وکړئ:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ (لقمان: ۲۹)

ژباړه: آیا ته نه ویني چې الله څنګه شپه په ورځ کې ننښي او ورځ په شپه کې ننښي؟

دلته د نویستلو معنی دا ده چې شپه کرار کرار او په تدریج سره په ورځ بدلیږي او برعکس. دا پېښه یوازې هغه وخت ترسره کیدای شي چې ځمکه کروي وي. که فرض کړو ځمکه همواره او مسطحه وای، نو له شپې څخه ورځې او له ورځې څخه شپې ته بدلون به هم ډېر ناڅاپه وای!

لاندې آیت هم د ځمکې کروي والي ته اشاره کوي:

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۗ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ (الزمر: ۵)

ژباړه: آسمانونه او ځمکه یې په حقه پیدا کړي، هغه شپه پر ورځې ورتاووي او ورځ پر شپې ورتاووي.

د 'کويره' عربي کلمه چې دلته کارول شوې ده یو پر بل د اوبنډلو (ورتاوولو) په معنی ده، داسې چې یوه لونګی له سر څخه تاویږي. پېچل (تاوول) یا یو پر بل اوبنډل یوازې هغه وخت ترسره کېدای شي چې ځمکه کروي شکل ولري. ځمکه دقیقاً د یو توپ په څېر ګرده نه ده، بلکې یو جیو-کروي بڼه لري چې په قطبونو کې همواره او پراخه شوې ده. په لاندې آیت کې د ځمکې بڼه تشریح شوې ده:

وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا (النازعات: ۳۰)

ژباړه: او موږ ځمکه هګۍ ته ورته بڼه کې جوړه کړې ده.

دلته 'دحها' چې یوه عربي کلمه ده د هګۍ لپاره کارول شوې ده چې اصلي معنی یې د شترمرغ هګۍ ده. او د ځمکې جیو کروي بڼه د شترمرغ هګۍ ته ورته دی. په دې توګه

^۱ د دحها کلمه ابو یوسف علی د پراخوالي په بڼه هم ژباړلې ده، ولي دغه کلمه د شترمرغ د هګۍ مانا هم ورکوي.

قرآن د ځمکې بڼه سمه بیانوي، په داسې حال کې چې د قرآن د نزول پر وخت د ځمکې د بڼې په اړه دا مشهوره وه چې ځمکه همواره ده.

د سپوږمۍ رڼا انعکاس شوي (بېرته گرځېدونکي) رڼا ده

په مخکنیو تمدنونو کې دا باور موجود و چې سپوږمۍ له خپله ځانه رڼا خپروي. ساینس اوس مور ته وايي چې د سپوږمۍ رڼا منعکسه شوې رڼا ده. حال دا چې دا حقیقت ۱۴۰۰ کاله مخکې په قرآن کې په لاندې آیت کې راغلی دی:

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا (الفرقان: ۶۱)

ژباړه: هغه ذات مبارک دی چې په اسمان کې یې برجونه پیدا کړل او په هغه کې ډېوه او روښانه سپوږمۍ.

په قرآن کې د لمر لپاره عربي کلمه 'شمس' ده. دلته د 'سراج' په بڼه راغلي چې معنی یې ډېوه ده، یا 'وهاج' چې معنی یې بل شوی څراغ دی او یا هم 'ضیاء' چې د روڼوالي په معنی دی. ټول درې واړه تشریحات له لمر سره مناسب دي، ځکه د داخلي احتراق عمليې سره شديده تودوخه او رڼا تولیدوي. د سپوږمۍ لپاره عربي کلمه 'قمر' ده او په قرآن کې د 'مُنیر' په بڼه تشریح شوې ده، یعنې هغه جسم چې رڼا ورکوي. بیا هم، قرآني تشریح د سپوږمۍ د اصلي جوړښت او طبیعت سره په بشپړ ډول سمون لري، کوم چې په خپله رڼا نه ورکوي او یو ځنځی جسم دی چې د لمر رڼا منعکسوي. په قرآن کې په ځلونو له سپوږمۍ څخه د سراج، وهاج او یا ضیاء او له لمر څخه د نور یا منیر په توګه یادونه شوې ده چې دا په دې دلالت کوي چې قرآن د لمر او سپوږمۍ د رڼاوو د اصلیت ترمنځ توپیر پېژني. د لمر او سپوږمۍ د رڼا د طبیعت او اصلیت په هکله لاندې آیتونو ته نظر وکړئ:

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا ﴿٥٥﴾ (یونس: ۵)

ژباړه: دی هماغه ذات دی چې لمر یې روڼ او سپوږمۍ یې روښانه ګرځولي.

أَلَمْ تَرَ أَوْ كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا (نوح: ۱۵-۱۶)

ژباړه: آیا نه وینی چې الله په څه ډول لاندې باندې اووه آسمانونه پیدا کړي دي؟ او په هغو کې یې سپوږمۍ روښانه او لمر ډېوه ګرځولي.

لمر څرخیري (دوران کوي)

اروپایي فیلسوفان او ساینسپوهان د اوږدې مودې لپاره په دې عقیده وو چې ځمکه د کایناتو په مرکز کې ثابتې ولاړه ده او د لمر په شمول نور ټول اجسام یې پر شاوخوا څرخیري. په لویدیځ کې، د کایناتو دا جیوسنټریک مفهوم له میلاد څخه مخکې په دوهمه پېړۍ کې د Ptolemy له وخت څخه مشهور و. په ۱۵۱۲ کې نیکولاس کوپرنیک د

سیاری د حرکت په اړه خپله هیلینوسنتریک تیوري وړاندې کړه، چې په کې لمر د لمریز نظام په مرکز کې یو بی حرکت جسم ښودل شوی او سیاری پرې راڅرخېږي. په ۱۶۰۹ میلادي کال کې، آلماني ساینسپوه یوحانس کپلر د 'ستورنومیا نوا' په نوم یو کتاب خپور کړ. هغه په دغه کتاب کې دا نتیجه ترلاسه کړه چې نه یوازې سیاری په بیضوی مدارونو کې د لمر په شاوخوا حرکت کوي، بلکې دوی په خپله هم په نامنظمو سرعتونو سره په خپلو محورونو څرخېږي. له دغو معلوماتو سره د اروپایي ساینسپوهانو لپاره دا ممکنه شوه ترڅو د شپې او ورځې د تنظیم او ترتیب په شمول د لمریز نظام ډېری میکانیزمونه په درسته بڼه تشریح کړي. له دغو اختراعاتو وروسته، داسې فکر کېده چې لمر یې حرکت دی او د ځمکې په څېر په خپل محور نه څرخي. زما په یاد دي چې ما په ښوونځي کې د جغرافیې په کتابونو کې دا ډول بې اساسه دلایل لوستي وو. لاندې قرآني ایت ته نظر وکړئ:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (الأنبياء: ۳۳)

ژباړه: او دی هماغه ذات دی چې شپه، ورځ، لمر او سپوږمۍ یې پیدا کړي دي، دا ټول په یو مدار (گرځندۍ) کې لامبو وهي (گرځي).

په پورتنۍ آیت کې کارول شوي عربي کلمه 'یسبحون' ده. د یسبحون کلمه له 'سباحة' څخه اخیستل شوې ده. چې له ځان سره د حرکت نظریه چې هر خوځېدونکی جسم یې لري انتقالوي. که تاسو دا کلمه په ځمکه کې د یو سري لپاره وکاروئ، نو دا به په دې معنی نه وي چې هغه رغړي بلکې د دې معنی به دا وي چې هغه قدم وهي یا منده وهي. او که تاسو دا کلمه په اوبو کې د یو لامبو و هوونکي لپاره وکاروئ نو دا به په دې معنی نه وي چې هغه د اوبو پر سر حرکت کوي بلکې دا به په دې معنی وي چې هغه لامبو وهي.

په همدې ډول، که تاسو چېرته د 'یسبح' کلمه د لمر په شان د یوه سماوي جسم لپاره وکاروئ نو دا به تنها دا معنی و نه لري چې لمر یوازې په هوا کې حرکت کوي بلکه دا به په دې معنی وي چې دا په فضا کې له حرکت کولو سره څرخېږي هم. د مکتب زیاتره کتابونو کې دا حقیقت داسې تعبیر شوی چې لمر په خپل محور څرخېږي. د خپل محور شاوخوا د لمر څرخېدل د یوې داسې آلي په مرسته ثابتېدای شي چې د میز پر سر د لمر تصویر منعکس کړي ترڅو انسان پرته له دې چې روند شي د لمر تصویر آزمويي. دا لیدل کیږي چې لمر په خپله سطحه داسې کوچني خالونه (لکې) لري چې په هرو ۲۵ ورځو کې یو ځل یو دایروي حرکت بشپړوي، لمر تقریباً ۲۵ ورځو کې د خپل محور پر شاوخوا څرخېږي.

په حقیقت کې، لمر په یوه ثانیه کې نږدې ۱۵۰ مايله په فضا کې سفر کوي، او زموږ د شپږي لارې کهکشان د مرکز شاوخوا د یو دوران د بشپړولو لپاره کم او زیات ۲۰۰ میلیونه کاله وخت اخلي.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (یس: ۴۰)

ژباړه: نه لمر ته دا ښايي چې سپوږمۍ راگير کړي او نه شپه په ورځې رارومبي کېدونکې ده، دا ټول په (خپل خپل) مدار کې (د ځانگړي قانون له مخې) غوټي وهي.

دغه آيت د عصري ستورپوهنې په واسطه كشف شوى يو مهم حقيقت بيانوي، د مثال په توگه؛ د لمر او سپوږمۍ د انفرادي مدارونو شتون او په خپل حرکت سره په فضا كې د دوى سفر كول. د هغه 'ثابت ځاى' موقعيت چې لمر يې پر لور حرکت كوي، او له ځان سره لمریز نظام لېږدوي په دقيق ډول د عصري ستورپوهنې له لوري په نښه شوى دى چې د 'لمريز اپېكس' نوم ورته وركړل شوى دى. لمریز نظام په حقيقت كې په فضا كې د يوې داسې نقطې پر لور روان دى چې د هرکولس (الفا طبقې) په موجوداتو كې موقعيت لري او دقيق ځاى يې په ښه ښه ثابت شوى دى. سپوږمۍ د خپل محور په شاوخوا په ۲۹ نيمو ورځو كې يو مدار بشپړوي او دا همدومره وخت دى چې سپوږمۍ په كې د ځمكې په شاوخوا يو وار راگرځي.

لمر به له يوې ټاكلې مودې وروسته كار پريږدي

د لمر رڼا د هغې كيمياوي پروسې له امله ده چې له تېرو پنځو ميليارډو كلونو راهيسې په دوامداره توگه د لمر په سطحه ترسره كيږي. دا پروسه به په راتلونكې كې يو وخت پای ته ورسيدى او لمر به په بشپړه توگه له كاره ولوېږي چې د ځمكې پر مخ به د ټولو ژونديو موجوداتو د ژوند د له منځه تلو سبب شي. قرآن د لمر د موجوديت د بې ثباتۍ په اړه وايي:

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ۚ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (يس: ۳۸)

ژباړه: او لمر (بله نښانه ده) چې په خپله ټاكلې (د يوې معينې مودې لپاره) لار چليري دا د ډېر پوه برلاسي (خدای) ټاكلې نظام دى.

د 'مستقر' عربي كلمه چې دلته كارول شوې ده د يو 'ټاكل شوي ځاى يا وخت' په مانا ده. په دې توگه قرآن وايي چې لمر د يوه ټاكل شوي ځاى يا وخت په لور روان دى، او دا كار به يوازې تر يوې معينې مودې چې مخكې ټاكل شوې ترسره كړي - مانا دا چې ختم به شي يا به كار پريږدي.

د ستورمنځي مادې شتون

له منظمو نجومې سيستمونو څخه بېرون فضا مخكې خلا فرض شوې وه. وروسته بيا ستورپوهانو په ستورمنځي فضا كې د پلونو (Bridges) په بڼه د مادې شتون كشف كړ. د مادې دا پلونه چې د پلازما په نامه سره ياديږي، او په بشپړ ډول له آيونيز شوي گاز څخه جوړ شويدي د آزادو الكترونونو او مثبتو آيونونو مساوي شمېر لري. پلازما ته كله كله د مادې د دريو پيژندل شويو حالاتو (جامد، مايع او گاز) ترڅنګ څلورم حالت ته هم ويل كيږي. قرآن په لاندې آيت كې د دې مادې د شتون يادونه كړې ده:

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا (الفرقان: ۵۹)

^۲ په قرآن كريم كې ورته پيغام د سورت الرعد-ايت ۲، فاطر-ايت ۱۳، الزمر-ايت ۵، او الزمر-ايت ۲۱ كې ذكر شوى دى.

ژباړه: هغه ذات چې آسمانونه، ځمکه او دهغو ترمنځ هر څه يې پيدا کړل.

دا به د هر چا لپاره خندوونکي وي چې حتی دا ومني چې د يوې لويې ستورمنځي مادې شتون ۱۴۰۰ کاله وړاندې پېژندل شوی و.

پراخېدونکي کاینات

په ۱۹۲۵ کال کې د ادوين هبل په نوم يو امريکايي ستورپېژندونکي، يو لړ تجربوي شواهد وړاندې کړل چې بنيې؛ ټول کهکشانونه له يو بل څخه راټوکيږي، او دا په دې دلالت کوي چې کاینات پراخېږي. د کایناتو پراختيا اوس يو ثبوت شوی علمي حقيقت دی. او دا هغه څه دي چې قرآن د کایناتو د طبيعت په اړه وايي:

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ (الذاريات: ۴۷)

ژباړه: او آسمان مو په خپل قدرت سره جوړ کړی او موږ خامخا پراخوونکي يو.

د 'موسعون' عربي کلمه په سمه توګه ژباړل شوې ده يعنی 'پراخول'، او هغه د پراخېدونکو کایناتو جوړولو ته وايي. سټيفن هاوکينګ، په خپل کتاب 'د وخت لنډ تاريخ' کې وايي، "د کایناتو د پراختيا اختراع د شلمې پېړۍ يو له سترو فکري انقلابونو څخه وه."

قرآن د کایناتو د پراختيا يادونه مخکې له دې چې انسان حتی د يو تېليسکوب جوړول زده کړي، کړې ده! ځينې شايد ووايي چې په قرآن کې د نجومی حقایقو شتون د حيرانتيا وړ نه دي ځکه چې عربان د ستورپوهنې په ډګر کې پرمخ تللي وو. دوی د ستورپوهنې په برخه کې د عربو د پرمختګ په اړه د ستاينې حق لري. مګر دوی په دې نه پوهيږي چې په ستورپوهنه کې د عربو له پرمختګ څخه په پېړيو مخکې قرآن نازل شوی دی. پر دې سربېره، د ستورپوهنې په اړه ډېر هغه علمي واقعيتونه چې پورته ذکر شول لکه؛ له بېګ بېګ (لويه چاودنه) څخه د کایناتو شروع، په اړه حتی عرب د خپل علمي پرمختګ د اوج په دور کې پرې نه پوهېدل. له همدې امله په قرآن کې ذکر شوي علمي حقایق په نجوم علم کې د عربو د پوهې له وجې نه دي. په حقيقت کې، برعکس ريښتيا دي. عربو په نجوم کې ترقي وکړه ځکه چې ستورپوهنه په قرآن کې يو خاص ځای لري.

(۲)

فيزیک

د کوچنيو اتومي ذراتو موجودیت

په لرغونو وختونو کې د اتوميزم په نوم يوه پېژندل شوې تيوري په پراخه کچه منل شوې وه. دا نظريه په اصل کې د يونانيانو له خوا، په ځانګړي ډول د ډيموکريټس په نوم يو سړي چې شاوخوا ۲۳ پېړۍ مخکې يې ژوند کولو وړاندې شوې وه. ډيموکريټس او له هغه څخه وروسته خلکو داسې ګڼل چې د مادې تر ټولو کوچنی ذره اتوم دی.

عربان هم په همدې عقیده وو. د 'ذره' عربي کلمه په عامه توګه د اتوم په معنی وه. په شلمه پېړۍ کې عصري ساينس دا کشف کړه چې حتی دا هم امکان لري چې يو اتوم تجزيه شي. څوارلس پېړۍ مخکې به دا مفهوم حتی يو عرب ته غير معمولی ښکاره شوی وای. د هغه لپاره ذره هغه وروستی حد و چې له هغه نه بهر څوک نه شو تللی او نه يې چا د تجزيې په اړه فکر کولای شو. په داسې حال کې چې لاندې قرآنی آيت د دې حد له منلو څخه انکار کوي:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عِلْمُ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْعَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (سبأ: ۳)

ژباړه: او کافران وايي چې مور ته به قيامت را نه شي! ورته ووايه: هوکې، په رب مې دې قسم وي چې د غيبو عالم دی خامخا به درته راشي، له هغه نه په آسمانو او ځمکه کې د يوې ذرې په اندازه څه نه پټيږي، او نه به له دې کوچنی او نه (ترې) لوی څه داسې شی وي چې هغه په يو څرګند کتاب کې نه وي.

دا آيت د ټولو پټو يا ښکاره شيانو په اړه د خدای د پوهې په اړه دی. دغه آيت دا نور هم واضح کوي چې خدای د اتوم (يا له هغه څخه کوچنی يا لوی) په شمول په هر څه خبر دی. په دې توګه دا آيت په څرګنده توګه له اتوم څخه د کوچني څيز د شتون امکان ښيي، هغه حقيقت چې په دې وروستيو کې د عصري ساينس له لوري کشف شوی دی.

(۳)

جغرافيه

د اوبو دوران

په ۱۵۸۰ ميلادي کال کې برنارډ پاليسي لمړنی کس و چې د نني عصر د اوبو د دوران مفهوم يې وړاندې کړ. هغې دا وښوده چې اوبه څرنگه له سمندرونو څخه تبخيريږي او بيا له يخېدلو وروسته په ورېځو بدلېږي. ورېځې يو بل ته په نژدې کېدلو سره متراکمېږي او د باران په بڼه ښکته راځي. دغه اوبه بيا په يوه مسلسل دوره کې د جهيلونو او نهرونو په بڼه يو ځای کيږي او بېرته سمندرونو ته بهيږي.

له ميلاد څخه مخکې اوومه پېړۍ کې، د ميلتوس تالس په دې عقیده و چې د سمندرونو سطحې سپرې (نازک اوبلن قشر) د بادونو په واسطه پورته کيږي او بيا له يوځای څخه بل ځای ته انتقالېږي او وروسته ترې باران جوړيږي. په لومړيو وختونو کې خلکو د ځمکې لاندې اوبو سرچينه نه پېژندله. دوی فکر کولو چې د سمندرونو اوبه، د باد تر اغيز لاندې، د لوبو وچو داخلي لور ته حرکت کوي. دوی په دې عقیده هم وو چې اوبه د يوې پټې لارې يا هغه لوی سوري څخه چې د افلاطون د وخت راهيسې د تاتاروس

^۳ ورته پيغام په سورت يونس-ايت ۶۱ کې ذکر شوی دی.

په نوم ياديري بيرته راستني شوي دي. او دا لاره له سمندرونو سره تړل شوې ده. حتی د آتلسمي پېړۍ لوی مفکر ډېکارتس هم له دې نظر سره موافق و. تر نولسمې پېړۍ پورې د ارسطو نظريه موجوده وه. د دې نظريې له مخې اوبه په سرو غرنيو غارونو کې کنگل شوې چې تر ځمکې لاندې جهيلونه يې جوړ کړل او له همدې لارې چينې تغذيه کيږي. نن ورځ مور پوهېږو چې د باران هغه اوبه چې د ځمکې په درزونو (چاکونو) کې ننوځي ورته دنده ترسره کوي. د اوبو دوران په لاندې قرآني آياتونو کې تشریح شوی دی:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنْبِيعٌ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَنُهُ (الزمر: ۲۱)

ژباړه: آيا تان نه دي ليدلي چې الله اوبه له اسمانه را اورولي، بيا يې د ځمکې په چينو کې ننوېستي بيا په هغو سره رنگا رنگ کښتونه راباسي.

وَيَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (الروم: ۲۴)

ژباړه: او له اسمانه اوبه را اوروي بيا په هغو سره ځمکه د هغې له مرگه وروسته بيا را ژوندي کوي، بې شکه په دې کې د عقل خاوندانو ته (ډېرې) نښانې دي.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بَقْدَرٍ فَأَسْكَنْتُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ (المؤمنون: ۱۸)

ژباړه: او له اسمانه مو په يوه ټاکلي اندازه اوبه را واورولي او هغه مو په ځمکه کې ودرولي او په له منځه وړلو يې هم يقيناً مور قادر يو.

هېڅ بله داسې ليکنه چې ۱۴۰۰ کاله تاريخ ولري د اوبو د دوران په هکله دومره دقيق تشریحات نه ورکوي.

بادونه ورېځي القاح کوي

وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لُوفِجٍ فَنَازِلُنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنُكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَزَنِينَ (الحجر: ۲۲)

ژباړه: او مور بلاربونکي بادونه راليرو، بيا له اسمانه اوبه راتويوو او تاسو پرې خړوبوو چې تاسو يې زېرمه کوونکي نه ياست.

د 'لواقح' عربي کلمه چې دلته استفاده شوي ده له 'القاحه' څخه اخيستل شوي ده چې د لاقح کلمې جمعه ده او معنی يې القاح کول (بلاربول) دي. په دې مبحث کې، د القاح معنی دا ده چې ورېځي د باد په ذريعه يو په بل کې تېل وهل کيږي او تراکم زياتوي چې په نتيجه کې رعد او برق رامنځ ته کيږي او د باران سبب گرځي. په قرآن کې همدې ته ورته يو وضاحت راغلی:

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُحْمَلُهُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسْفًا فترى أَلْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ (الروم: ۴۸)

ژباړه: الله هماغه دی چې بادونه لیري چې هغه بیا وربځي پورته کوي او بیا څنګه چې وغواړي په آسمان کې یې خپروي او ټوټې ټوټې یې کوي، بیا ویني چې ځاڅکي یې له منځه راوځي. نو بیا یې چې له خپلو بندګانو چاته غواړي ورسوي، هغوی یو دم خوشالي بنا کړي.

قرآني توضحات په بشپړ ډول دقیق او له اوسني عصري هایډرولوژیکي ډېټا سره په ښه بڼه همغږي لري. د اوبو دوران په قرآن عظیم الشان کې په بېلابېلو آیاتونو کې تشریح شوی دی.

(۴)

جیولوژي

غرونه د میخونو په څېر دي

په جیولوژي کې د فولډینګ (قاتولو) پدیده یو نوی اختراع شوی حقیقت دی. فولډینګ د غرونو د لړۍ د جوړښت مسؤلیت لري. د ځمکې پاسني قشر چې مور پرې ژوند کوو د یو کلک پوښ په څېر دی، په داسې حال کې چې داخلي طبقات یې گرم او مایع دي، او په همدې خاطر د هر ډول ژوند لپاره غیر مناسب دي. دا هم معلومه ده چې د غرونو پایداری د قاتولو (فولډینګ) پدیدې پورې تړلی ده، ځکه همدا فولډینګ ده چې د غرونو لپاره یې بنسټونه جوړ کړي دي. ځمکه پېژندونکي وايي چې د ځمکې شعاع تقریباً ۳۷۵۰ مایله ده، او هغه قشر چې مور پرې ژوند کوو ډېر نازک دی چې تقریباً د ۱ څخه ۳۰ مایل پورې پنډوالی لري. څرنګه چې قشر نازک دی نو له همدې امله یې د ښورېدلو چانس زیات دی. غرونه د مړویو یا د خیمو د میخونو په شان کار کوي او د ځمکې قشر ته په پابښت ورکولو سره هغه ټینګ نیسي. قرآن دقیقاً په همدې اړه په لاندې آیات کې یو وضاحت لري:

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مَهْدًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا (النبا: ۶-۷)

ژباړه: آیا مور ځمکه فرش نه ده ګرځولي، او غرونه مېخونه؟

د 'اوتاد' کلمه د مېخونو په معنی ده (هغه میخونو ته ورته چې د خېمې د تړلو لپاره کارول کېږي)؛ دوی د جیولوژیکي فولډونو (ګونځو) ژور تهبابونه دي. د "ځمکې" په نوم یو کتاب چې د نړۍ په زیاتره پوهنتونونو کې د جیولوژي مضمون د اساسي ماخذ په توګه کارول کېږي. د دې کتاب له مؤلفینو څخه یو یې فرانک پریس دی، نوموړی په ساینسي چارو کې د امریکا د پخواني ولس مشر جیمي کارټر سلاکار او ۱۲ کاله په امریکا کې د ساینسي علومو د اکاډمۍ رئیس پاتې شوی دی. هغه په دې کتاب کې غر د یوې پاتې په بڼه تشریح کوي، چې رېشه یې په ژوره توګه په ځمکه کې ځای پر ځای شوي ده^۴. د ډاکټر پریس په اند، غرونه د ځمکې د پاسني قشر پایداری کې مهم رول

^۴ ځمکه، پریس او سیور-صفحه ۴۳۵. او همدارنګه د ځمکې علم، تریوک او لوټجینز-صفحه ۱۵۷

لري. قرآن په بنسټه ډول د ځمکې له بنسټه څخه په مخنیوی کې د غرونو د رول یادونه کړې ده:

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوْسِي أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ
(الأنبياء: ۳۱)

ژباړه: او په ځمکه مو درانه ولاړ غرونه پیدا کړل چې په دوی ونه خوځېږي او په هغې کې مو ارټي لارې جوړې کړې چې بنسټه خپلې لارې ومومي.

غرونه په ډول ټینګ شوي دي

د ځمکې سطحه په ډېرو کلکو پلټونو چې تقریباً ۱۰۰ کیلومتره پنډوالی لري وپشل شوې ده. دغه پلټونه د یوې نیمه ویلې شوې سیمې له پاسه چې 'اسټینوسفیر' بلل کېږي قرار لري. د غرونو جوړښتونه د پلټونو په سرحد کې رامنځته کېږي. د ځمکې قشر تر سمندرونو لاندې ۵ کیلومتره، د مسطحو کانتیننټال سطحو څخه لاندې شاوخوا ۳۵ کیلومتره او د غرونو تر پراخو سیمو لاندې تقریباً ۸۰ کیلومتره پنډوالی لري. دا هغه قوي بنسټونه دي چې غرونه پرې ولاړ دي. قرآن په لاندې آیت کې د غرونو د ټینګو بنسټونو په اړه خبرې کوي:

وَالْجِبَالُ أَرْسُلُهَُا (النازعات: ۳۲)۵

ژباړه: او غرونه یې په کې بنسټ ودرول.

(۵)

سمندریوهنه

د خوږو او مالګینو اوبو تر منځ سرحد (پرده)

لاندې قرآني آیتونو ته پام وکړئ:

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿۱۹﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ (الرحمن: ۱۹-۲۰)

ژباړه: هغه دوه سیندونه (داسې) بهولې چې سره نښتي دي، خو ترمنځ یې یوه پرده ده چې یو پر بل نه ورګډیږي.

په عربي متن کې د 'برزخ' کلمه د یوه مانع یا یوې پردې په مانا ده. دا مانع په اصل کې یو فزیکي تقسیم نه دی. عربي کلمه 'مرج' په لفظي بڼه دا مانا لري چې دوی دواړه سره لګیږي او یو له بل سره ګډیږي. د قرآن لومړني مفسرین په دې نه توانېدل چې د اوبو د دوو ډولونو لپاره دوي مختلفې ماناوې بیان کړي. په دې مانا چې دوه ډوله اوبه سره نښلي او ګډیږي او په عین وخت کې د دوی ترمنځ یوه مانع هم شتون لري. عصري ساینس دا کشف کړې چې په هغو ځایونو کې چې دوه مختلف سمندرونه سره لګیږي، د

۵ ورته مثالونه په سورت الغاشیة- ایت ۱۹، القمان- ایت ۱۰ او النحل- ایت ۱۵ کې راغلي.

دوی تر منځ یوه پرده شتون لري. دا پرده دوه سمندرونه په داسې بڼه سره ویشي چې هر یو یې ځانته د تودوخې درجه، تروشوالی او تراکم ولري^۶. سمندر پوهان اوس دا آیت په بڼه بڼه تشریح کولای شي. د دوو سمندرونو ترمنځ د اوبو یوه پرده شتون لري چې له یو سمندر څخه بل ته اوبه ترې تیريږي. خو کله چې د یو سمندر اوبه بل ته داخپلې شي، نو هغه خپل ځانگړي خواص له لاسه ورکوي او د نورو اوبو سره یو شان کیږي. په داسې توگه چې دغه پرده د دوو اوبو لپاره د یوشانوالي د انتقالې ساحې په توگه کار کوي. په قرآن کې ذکر شوي دغه علمي پدیده د ډاکټر ویلیم های له خوا چې یو مشهور سمندری پوه او د امریکا د کولرادو په پوهنتون کې د جیولوژیکي علومو استاد دی هم تائید شوي ده. قرآن د دې پېښې یادونه هم په لاندې آیت کې کوي:

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا^۱ (النمل: ۶۱)

ژباړه: د دوو سمندرونو ترمنځ یې پرده اچولې ده.

دا پېښه د مدیترانې او اتلانتيک سمندر په شمول چې په گیبیرالټر کې سره وېشل کیږي په څو ځایونو کې رامنځته کیږي. مگر کله چې قرآن د تازه او مالگینو اوبو تر منځ د وېشونکي په اړه خبرې کوي، نو د 'یو منع کوونکي ویشونکي' شتون له پردې سره ذکر کوي.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا (الفرقان: ۵۳)

ژباړه: او دی هماغه ذات دی چې دوه سمندرونه یې خوشي کړي چې دا یو ډېر خوړ خوندور دی او دا بل مالگین تریخ او د دواړو ترمنځ یې یوه پرده واچوله، او یو بند چې منع کړی شوی دی.

عصري ساینس کشف کړي چې په استورځایونو (د رود خاني خوله) کې، چیرته چې تازه خوړي او مالگیني اوبه سره یو ځای کیږي، حالات له هغه څخه یو څه توپیر لري چېرته چې دوه سمندرونه سره یوځای کیږي. دا کشف شوي ده چې هغه څه چې په استور (مدخل) کې مالگیني اوبه له تازه اوبو څخه جلا کوي، یو پایکنوکلاين (pycnocline) زون دی چې د کثافت په نښه شوي نا انډولي لري او دوه برخې سره جلا کوي.^۷ دا بېلوونکی زون له خوړو او مالگینو اوبو څخه د مالگین والي تفاوت لري^۸. دا پېښه د مصر په شمول چېرې چې د نیل رود په مدیترانه بحیره کې بهیږي په ډېرو ځایونو کې رامنځ ته کیږي.

^۶ د سمندر پېژندنې اساسات، ډاویس-صفحه ۹۲ او ۹۳

^۷ سمندر پېژندنه، گراس-صفحه ۲۴۲. همدارنگه؛ ابتدائي سمندر پېژندنه، تورمن-صفحه ۳۰۰ او ۳۰۱

^۸ سمندر پېژندنه، گراس-صفحه ۲۴۲. همدارنگه؛ ابتدائي سمندر پېژندنه، تورمن-صفحه ۳۰۰ او ۳۰۱

د سمندرونو په ژورو کې تياره

پروفیسور درگا راو چې د سمندري جیولوژي په برخه کې ماهر دی او په جده کې د ملک عبدالعزیز پوهنتون پروفیسور و. له هغه څخه وغوښتل شول چې د لاندې آیت په اړه تبصره وکړي:

أَوْ كَظَلُمْتَ فِي بَحْرِ لُجِّي يَعْشَلُهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظَلُمْتُ بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أُخْرَجَ يَدُهُ لَمْ يَكْدُ يَرْلِهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُّورٍ (النور: ۴۰)

ژباړه: یا (دا مثال) لکه په یو ژور سمندر کې ترورمۍ چې د څپې له پاسه څپه ورباندې خپره وي او په هغې له پاسه وربخ، یو پر بل باندې تیارې، کله چې (څوک) خپل لاس وباسي، نژدې وي چې هغه هم ونه ویني! او چا ته چې الله رڼایي پیدا نه کړي، نو بیا هغه ته رڼایي نه شته!

پروفیسور راو وویل چې ساینس پوهانو اوس یوازې د عصري وسایلو په مرسته دا تایید کړي چې د سمندر په ژورو کې تیاره شتون لري. انسانان نه شي کولی چې له مرستې پرته له 20 څخه تر 30 مترو پورې د اوبو لاندې ولاړ شي، او له 200 مترو څخه په ژورو سمندري سیمو کې ژوندی نه شي پاتې کېدلای. دا آیت ټولو بحرونو ته اشاره نه کوي ځکه چې هر بحر داسې تیارې طبقې نه لري چې یو پر بل باندې راټولې شوي وي. دا په ځانګړې توګه یو ژور بحر یا یو ژور سمندر ته اشاره کوي، لکه څنګه چې قرآن وايي، "په پراخه ژور سمندر کې تیاره". په ژور سمندر کې دا طبقه یې تیاره د دوه لاملونو پایله ده:

۱- د رڼا یوه وړانګه له اوبو رنګونو څخه جوړه شوې ده؛ دا اوبه رنګونه بنفش، نیلي، آبي، شین، زېر، نارنجي او سور (VIBGYOR) دي. د رڼا وړانګې له اوبو سره له ټکر وروسته انعکاس کوي. له ۱۰ څخه تر ۱۵ مترو پورتنۍ اوبه سور رنګ جذبوي. نو که غوټه وهونکې تر اوبو ۲۵ متره لاندې وي او ټپي شي، دی به د خپلې وینې سور رنګ ونه شي لیدلی، ځکه سور رنګ دې ژوروالي ته نه رسېږي. په ورته ډول، نارنجي وړانګې له ۳۰ څخه تر ۵۰ مترو پورې؛ زېرې وړانګې له ۵۰ څخه تر ۱۰۰ مترو پورې؛ شني وړانګې له ۱۰۰ څخه تر ۲۰۰ مترو پورې، او آبي له ۲۰۰ مترو څخه په ډېرو او بنفش او نیلي وړانګې له ۲۰۰ مترو څخه پورته کې جذبېږي. د رنګونو د دغه طبقاتو د پرله پسې ورکیدو له امله سمندر په تدریجي ډول تیاره کیږي؛ یعنې تیاره د رڼا په طبقو کې واقع کیږي. او په سمندر کې د ۱۰۰۰ مترو ژوروالي لاندې بشپړه تیاره کیږي.^۱

۲- د لمر وړانګې د ورېځو لخوا جذبېږي، چې په پایله کې د رڼا وړانګې ټیټوي او په دې توګه د ورېځو لاندې د یوې تیارې طبقې لامل کیږي. دا لومړۍ تیاره طبقه ده. کله چې د رڼا وړانګې د سمندر سطحې ته ورسېږي، یوه اندازه یې د څپې د سطحې په

^۱ سمندرونه، ایډر او پیرینټا-صفحه ۲۷

واسطه منعکس کيږي چې سطحې ته يوه روښانه او ځلېدونکې بڼه ورکوي. نو دا هغه څپې دي چې رڼا منعکسوي او د تيارې لامل کيږي. غير منعکس شوي رڼا د سمندر ژورو ته ننوځي. او له همدې امله سمندر دوه برخې لري. يوه يې سطحه ده چې د رڼا او تودوخې په واسطه مشخصه شوې ده او بل يې ژوروالی دی چې د تيارې په واسطه مشخص شوی دی. سطحه بيا د سمندر له ژورې برخې څخه د څپو په واسطه جلا شوی ده. داخلي څپې د بحرونو او سمندرونو ژورې اوبه پوښي ځکه چې ژورې اوبه د سطحې اوبو په پرتله لوړ کثافت لري. تياره د داخلي څپو لاندې پيل کيږي. حتی د سمندر په ژورو کې کبان ليدل نه شي کولی او د دوی د رڼا يوازینی سرچينه د دوی له خپلو بدنونو څخه ده.

قرآن کریم ترې په سمه توگه داسې يادونه کوي: "په پراخه ژور سمندر کې هغه تياره چې څپې پرې له پاسه څپې وهي." په بل عبارت، د دغه څپو له پاسه، د څپو ډېر نور ډولونه شتون لري؛ يعنې هغه څپې چې د افيانوس په سطحه کې موندل کيږي. قرآني آيت ادامه ورکوي: «د هغه له پاسه توري وربځي شتون لري، د تيارو ژوروالی چې يو پر بل له پاسه قرار لري.»

لکه څرنګه چې تشریح شوه، دغه وربځي يو د بل له پاسه د موانعو په بڼه دي چې په مختلفو سطحو کې د بېلابېلو رنگونو په جذب سره د لادېرې تيارې لامل ګرځي. پروفیسور درګار او په پای کې وويل: "۱۴۰۰ کاله وړاندې يو عادي انسان نه شي کولی دا پدیده په دومره جزياتو سره تشریح کړي. او په همدې خاطر، ياد معلومات بايد له يوې فوق العاده طبيعي سرچينې څخه راغلي وي."

(۶)

بيولوژي

هر ژوندی څيز له اوبو څخه جوړ شوی

لاندې قرآني آيت په پام کې ونيسئ:

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ (الأنبياء: ۳۰)

ژباړه: آیا هغو کسانو چې کافر شوي دا نه دي ليدلي چې آسمانونه او ځمکه سره نښتي وو بيا موږ سره بېل کړل، او له اوبو نه مو هر ژوندی شی پيدا کړ، نو آیا دوی ايمان نه راوړي؟

يوازې وروسته له دې چې ساينس کې پرمختګونه وشول، آیا موږ اوس پوهيږو چې د حجرو هغه بنسټيزه ماده چې سايتوپلازم نومېږي ۸۰ فيصده له اوبو څخه جوړه شوې ده؟ عصري څيړنو هم دا څرګنده کړې چې ډيری ژوندی موجودات له ۵۰ څخه تر ۹۰ فيصده پورې اوبه لري او هر ژوندی موجود د خپل شتون لپاره اوبو ته اړتيا لري. آیا ۱۴ پيړۍ له مخه د کوم انسان لپاره دا ممکنه وه چې دا اټکل وکړي چې هر ژوندی

موجود له اوبو څخه جوړ شوی؟ سر بېره پر دې، آیا داسې یو اټکل به د یو انسان لپاره د عربستان په دښتو کې چې تل د اوبو له کمښت سره مخ وي، د تصور وړ وي؟ لاندې آیت له اوبو څخه د حیواناتو پیدا کولو ته اشاره کوي:

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّاءٍ ؕ (النور: ۴۵)

ژباړه: او الله هر ساکښ له اوبو پیدا کړ.

په لاندې آیت کې له اوبو څخه د انسانانو د پیدایښت په اړه ویل شوي دي:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ؕ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا (الفرقان: ۵۴)

ژباړه: او هماغه ذات دی چې انسان یې له اوبو پیدا کړ بیا یې د نسب او خسرګۍ خاوند وګرځولو او ستا رب ښه قادر دی.

(۷)

بوتاني

نباتات د جوړو په بڼه (نر او ښځه) پیدا شوي

انسانان پخوا په دې نه پوهیدل چې نباتات هم د نارینه او ښځینه جنسیت توپیر لري. نباتپوهنه وايي چې هر نبات یو نارینه او ښځینه جنس لري. حتی هغه نباتات چې یو جنسه دي هم د نارینه او ښځینه دواړو جلا عناصر لري.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ (طه: ۵۳)

ژباړه: هغه چې تاسو ته یې ځمکه فرش ګرځولې، په هغې کې یې لارې درته ګځولې او له آسمانه یې اوبه درته راټویي کړې دي. بیا په دې سره مور هر ډول شنیلې راباسو، رنگ په رنگ.

مېوې د جوړو په بڼه (نر او ښځه) پیدا شوي دي

په قرآن کریم کې راغلي؛

وَمِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا رُوحَيْنِ أُثْنَيْنِ ؕ (الرعد: ۳)

ژباړه: او د هر ډول مېوو جوړې یې پکې پیدا کړې.

میوه د غوره نباتاتو د تکثیر وروستی محصول دی له میوو څخه مخکینی مرحله د گل مرحله ده چې نارینه او ښځینه ارګانونه (stamens) او (ovules) لري. کله چې ګرده گل ته لېږدول کیږي، هغه میوه نیسي، چې په پایله کې دغه مېوه پخیري او خپل تخم آزادوي. له همدې امله ټولې میوې د نارینه او ښځینه غړو شتون په ګوته کوي. هغه حقیقت چې په قرآن کریم کې هم ذکر شوی دی.

په ځينو ډولونو کې، ميوه کولی شي د غير الفاح شوي گلونو (پارټينوکارپيک ميوه) څخه منځ ته راشي. لکه؛ کبله، د اناناس ځيني ډولونه، انځر، نارنج، تاک او داسې نور. دوی هم ځانگړي جنسي ځانگړتياوې لري.

هر شی د جوړې په بڼه پيدا شوي

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ (الذاريات: ۴۹)

ژباړه: او د هر شي مو جوړې پيدا کړې دي.

دغه آيت د انسانانو، حيواناتو، نباتاتو او ميوو پرته نورو شيانو ته اشاره کوي. دا هم کيدای شي د برېښنا په څېر يو پيدې ته چيرې چې اتومونه په منفي - او مثبت ډول - چارج شوي الکترونونه او پروتونونه لري اشاره وکړي.

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ (يس: ۳۶)

ژباړه: هغه ذات لره پاکي ده چې دا ټولې جوړې يې پيدا کړې دي، له هغو نه چې ځمکه يې را زرغونوي، خپله دهغوی له ځانو (اولادونو) او (يا) له هغو شيانو چې دوی يې لا پېژني هم نه.

دلته قرآن وايي چې هر څه جوړه جوړه پيدا شوي دي، په شمول د هغه شيانو چې انسان يې اوس په اړه نه پوهېږي او ممکن وروسته يې ومومي.

(۸)

حيوان پېژندنه

حيوانات او مرغان په ټولنو کې ژوند کوي

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَّمٌ أَمْثَالُكُمْ ﴿۳۸﴾ (الانعام: ۳۸)

ژباړه: او په ځمکه کې هر خوځېدونکی او هر هغه الوتونکی چې په خپلو دواړو وزرو الوزي، بل څه نه ستاسو په شان مخلوقات دي.

څېړنو بنودلي ده چې حيوانات او مرغان د انسانانو په څېر په ټولنو کې ژوند کوي، مثلاً دوی يو ځای ژوند کوي، يو ځای کار کوي او هر څه يو ځای تنظيموي.

د مرغانو الوتل

د مرغانو د الوتلو په اړه قرآن وايي؛

أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ مَا يُصَيِّهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ (النحل: ۷۹)

ژباړه: آیا دوی الوتونکو ته نه دي کتلي چې څنگه د آسمان په هوا کې مسخر شوي دي؟
الله نه پرته یې بل هیڅوک نه ساتي. یقیناً په دې کې ایمان راوړونکو ته ډېرې نښانې دي.

دغه شان پیغام په قرآن کریم کې په دې آیت کې تکرار شوی دی؛

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفْتٍ وَيَقْبِضْنَ ۚ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا أَلْرَّحْمَنُ ۚ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
بَصِيرٌ (الملك: ۱۹)

ژباړه: آیا دوی خپل دپاسه مرغان وزرونه غوړوونکي او راټولوونکي نه دي کتلي؟ له
رحمانه پرته یې بل څوک (په هوا کې) نه نیسي، بې شکه هماغه په هر شي بڼه لیدونکی
دی.

د 'امسکه' عربي کلیمې لفظي معنی د یو چا لاس نیول، رانیول، تړل او یا یو څوک له
شا څخه نیول دي چې دلته دا نظریه په ډاگه کوي چې الله (جله جلاله) مرغی په خپل
قدرت کې لري. دغه آیتونه په الهي حکم باندې د مرغانو د چلند خورا نږدې تعلق باندې
تینگار کوي. د عصري ساینس معلوماتو د مرغانو د مشخصو نوعو په واسطه د دوی
دحرکت د پلانونو په اړه د دقت درجه بنودلې ده. دا یوازې د مرغانو په جینیټیک کود
کې د کډوالۍ برنامې شتون دی چې کولی شي اوږد او پېچلی مزل تشریح کړي، کوم
چې هر ځوان مرغی یې له مخکینۍ تجربې او لارښود پرته د ترسره کولو توان لري.
دوی همدارنگه کولای شي په یو معین وخت کې د خپل الوت ځای ته بېرته ستانه شي.
پروفیسور هیمبرگر په خپل کتاب 'طاقت او لطافت' کې د متون مرغی مثال ورکوي چې
د ۱۵۰۰۰ مایله سفر سره په پاسفیک کې ژوند کوي. دغه مرغی یاد سفر د ۶ میاشتو په
موده کې ترسره کوي او له یوې هفتې اعظمې ځنډ وروسته بېرته د خپل الوت ځای ته
راستنیږي. د داسې یو سفر لپاره باید د مرغی په عصبي حجرو کې خورا پېچلې
لارښوونې شتون ولري. دوی په یقین سره پروگرام شوي دي. نو آیا مور د دې پروگرام
کونکي هویت رابرسیره نه کړو؟

د شاتو مچي

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ
كَلَىٰ مِنْ كُلِّ النَّمْرَاتِ فَاغْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ۚ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ
شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (النحل: ۶۸-۶۹)

ژباړه: او ستا رب د شاتو مچۍ ته په زړه کې ورواچوله چې په غرونو، ونو او هغو
څپرو کې چې خلک یې لوړې جوړوي، کورونه جوړ کړه. بیا د هر ډول مېوو نه خوراک
کوه او د خپل رب په هوارو کړيو لارو روانه اوسه د دوی له گېډو د بېلا بېلو رنگونو
یو شربت راوځي چې په هغه کې خلکو لپاره شفا ده، یقیناً په دې کې هغو خلکو ته (لویه)
نښانه ده چې فکر کوي.

ون فریش په ۱۹۷۳ کال کې په هغې څېړنې سره چې د مچيو د چلند او ارتباطاتو په اړه
یې ترسره کړې وه د نوبل جایزه ترلاسه کړه. د شاتو مچۍ، د هر نوي باغ یا گل له
موندلو وروسته، بیرته خپل ځای ته ځي او خپلو ملگرو ته د یاد ځای د رسېدو دقیقه لار

او نقشه بښي، چې د 'مچۍ نڅا' بلل کيږي. د دغه حشراتو د دې حرکتونو معنی چې موخه يې د کارگرو مچيو ترمنځ د معلوماتو ليردول دي په ساينسي توگه د عکاسۍ او نورو ميتودونو په کارولو سره کشف شوي ده. قرآن په پورتنۍ آيت کې يادونه کوي چې څنگه د شاتو مچۍ په يوه خاص مهارت سره د خپل رب پراخې لارې لټوي.

کارگره مچۍ يا سرتهږه مچۍ يوه ښځينه مچۍ ده. د قرآن کریم په شپاړلسمه سپاره د النحل سورت په ۶۸ او ۶۹ آيتونو کې د مچۍ لپاره کارول شوی جنسيت د ښځينه جنسيت (فاسلکي او گلي) دا په گوته کوي چې هغه مچۍ چې د خوړو د راټولولو لپاره له خپل کور بهر وځي ښځينه مچۍ ده.

په بل عبارت، سرتيري يا کارگر مچۍ يوه ښځينه مچۍ ده. په حقيقت کې، د شکسپير په "هينري څلورم" ډرامه کې ځينې کرکټرونه د مچيو په اړه خبرې کوي او دا يادونه کوي چې مچۍ سرتيري دي او دوی يو پاچا لري. او دا هغه څه دي چې د شکسپير په وخت کې يې خلکو فکر کاوه. دوی فکر کاوه چې کارگر مچۍ نارينه مچۍ دي او له بهر څخه د راستنېدو وروسته کور ته ځي او خپل پاچا مچۍ ته ځواب ورکونکي دي. مگر دا رښتيا نه ده، کارگر مچۍ ښځينه دي او دوی پاچا مچۍ ته نه بلکه ملکي مچۍ ته راپور ورکوي. مگر دغه عصري څېړنو تقريباً ۳۰۰ کلونه وخت ونيو ترڅو ياده موضوع کشف شي.

د غني (عنکبوت) جال/ کور نازک او ماتېدوونکي دی

قرآن کریم په عنکبوت سورت کې فرمايي:

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَأَوْ كَأَنَّ الْيَخْلُومَ (العنكبوت: ۴۱)

ژباړه: د هغو خلکو مثال چې الله نه پرته يې نور دوستان نيولي، داسې دی لکه غني چې ځان ته يو کور نيولی او تر ټولو زيات کمزوری کور د غني کور دی، کاشکې دوی پوهېدلی.

د غني د جال د فزيکي توضيحاتو د ورکولو تر څنگ چې ډير نازک او ضعيف دی، قرآن کریم د غني په کور کې د اړيکو په کمزورتيا هم ټينگار کوي، چيرې چې ښځينه غني ډيری وخت خپل نر ملگری وژني.

د مېرپيانو د ژوند ډول او ارتباطات

لاندي قرآني آيت ته پام وکړئ:

وَحُسْبَرٍ لِسُلَيْمَانَ جُنُودَهُ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ قَالَتْ نَمَلَةٌ يَأَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسْكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ (النمل: ١٧-١٨)

ژباړه: او سليمان ته د هغه د پېريانو، انسانانو او مرغانو لښکري راغونډې کړي شوي وي او هغوی به په کتارو کې يو بل ته را ايسارېدل. (يو ځل چېرته روان و) تر څو چې

د مېرپيانو ناو ته ورسېدل، يو مېرپي وويل: اي مېرپيانو خپلو غارونو ته ننوځئ، هسي نه چې سليمان او د هغه لښکرې مو چپت کړي او دوی به خبر هم نه وي.

په تيرو وختونو کې به شايد ځينو خلکو په قرآن ملنډې وهلې او دا به يې د افسانو د کيسو يو کتاب بللو چې مېرپيان له يو بل سره خبرې کوي او په زړه پورې پيغامونه رسوي. په دې وروستيو وختونو کې، څيړنو موږ ته د مېرپيانو د ژوندانه د طرز په اړه يو شمېر داسې حقايق ښودلې چې مخکې انسانانو نه پيژندل. څيړنو ښودلې چې هغه حيوانات يا حشرات چې د ژوند طرز يې د انسانانو د ژوند له طرز سره نږدې ورته والی لري مېرپيان دي. دا د مېرپيانو په اړه له لاندې موندنو څخه ليدل کيدی شي:

(الف) مېرپيان خپل مري د انسانانو په شان ښخوي.

(ب) دوی د کار د وېش يو پرمختللی سيستم لري، چېرته چې دوی مديران، څارونکي، سرکاريگران، کارگران او نور لري.

(ج) وخت نا وخت له يو بل سره ملاقات کوي او يو له بل سره خبرې کوي.

(د) دوی په خپل منځ کې د اړيکو يو پرمختللی ميتود لري.

(ه) دوی منظم بازارونه لري چېرې چې دوی توکي تبادله کوي.

(و) دوی په ژمي کې د اوږدې مودې لپاره حبوبات ذخيره کوي او که چيرې داني په شنه کېدلو پيل وکړي نو دوی يې ريښې پرې کوي، لکه دوی چې پوهيږي که چيرې دوی يې ودې ته پرېږدي نو داني به خرابې شي. او که چيرې د دوی له خوا ذخيره شوي غلي داني د باران له امله لنډې شي نو دوی يې د لمر وړانگو ته د وچولو په موخه بيرون ته راوړي او کله چې وچ شي نو بيرته يې د ننه کوي، لکه دوی چې پوهيږي چې رطوبت به د دانو د رېښو د سيستمونو د پراختيا لامل شي او بيا به د ريښو د خرابيدو لامل شي.

(۹)

دارو (دوا)

شات درماني خاصيت لري

د شاتو مچۍ د مختلفو گلونو او ميوو د جوس په جذبولو سره په خپل بدن کې شات جوړوي، چې د موم په حجرو کې يې ذخيره کوي. يوازې څو پيړۍ مخکې انسان په دې پوه شو چې شات د مچۍ له گېډو څخه لاس ته راځي. دا حقيقت ۱۴۰۰ کاله د مخه په قرآن کریم کې په لاندې آيت کې ذکر شوی:

يَخْرُجُ مِنْ بَطْنِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
(النحل: ۶۹)

ژباړه: د دوی له گېډو د بېلا بېلو رنگونو يو شربت راوځي چې په هغه کې خلکو لپاره شفا ده.

مور اوس پوهېرو چې شات يو نرم انتي سيپتيک او درماني خاصيت لري. روسانو په دوهمه نړيواله جگړه کې د خپلو زخمونو د پټۍ کولو لپاره شات کارول. ځکه زخم په دې سره رطوبت ساتي او ډير لږ داغ له ځانه پرېږدي. د شاتو د کثافت له امله، په زخم کې هيڅ فنگس يا باکتریا وده نه کوي. هغه څوک چې د يو ځانگړي نبات په لرژۍ (حساسيت) اخته وي له هغه نبات څخه دې شات ورکړل شي ترڅو هغه کس د لرژۍ په وړاندې مقاومت پيدا کړي. شات د فرکتوز او ويټامين K يوه بډايه منبع ده. په دې توگه په قرآن کریم کې د شاتو، د هغې د اصليت او ځانگړنو په اړه معلومات د نازلېدو له وخته ډېر مخکې وو.

(۱۰) فيزيولوژي

د ويني دوران (گردش) او د شيدو توليد

قرآن کریم ۶۰۰ کاله مخکې له دې چې مسلمان ساينسپوه ابن نفيس د ويني دوران تشریح کړي او ۱۰۰۰ کاله مخکې له دې چې ويليم هاروي دغه پوهه غربي نړۍ ته راوړي، نازل شوی دی. څه د پاسه ديارلس پيړۍ مخکې دا معلومه شوه چې په کولمو کې څه پېښېږي ترڅو ډاډ ترلاسه شي چې د بدن غړي د هاضمې د جذب په پروسه کې تغذيه کيږي، په قرآن کریم کې يو آيت د شيدو د اجزاو سرچينه له دې مفکورو سره په مطابقت کې بيان کړی ده.

ددې لپاره چې د پورتنیو مفاهيمو په اړه په قرآني آيت پوی شوو، دا اړينه ده تر څو معلوم کړو چې په کولمو کې کيمياوي تعاملات ترسره کيږي او له هغه ځايه له خوړو څخه استخراج شوي مواد د پيچلي سيستم له لارې د ويني جريان ته ځي؛ ځينې وختونه نظر د دوی کيمياوي طبيعت دا پروسه د ځيگر له لارې ترسره کيږي. دغه مواد چې په منځ کې يې د شيدو توليدونکي تي لرونکي غدي دي بيا د ويني په مرسته د بدن ټولو ارگانونو ته ليردول کيږي.

په ساده اصطلاحاتو کې، د کولمو له محتوياتو څخه ځينې مادې په خپله د کولمو د ديوالونو رگونو ته ننوځي، او دا مواد د ويني جريان په واسطه مختلفو غړو ته ليردول کيږي. که مور غواړو د قرآن په لاندې آيت پوی شو نو دا مفکوره بايد په بشپړه توگه ومنل شي:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتُسْقِيَهُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِمْ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبِئَا خَالِصًا سَائِغًا
لِّلشَّرِبِينَ (النحل: ۶۶)

ژباړه: او په دې څارويو کې هم ستاسو لپاره خامخا يو درس شته، د هغو په گېډو کې له څه شيانو (د کلمو او ويني د محتوياتو له منځه) تاسو ته سوچه پي درځينو چې د څښونکو لپاره آسانه په خوند تېرېدونکي دي.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۖ نُسَيْطُكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنفَعٌ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ
(المؤمنون: ٢١)

ژباړه: او رښتیا چې ستاسې لپاره په څارویو کې هم یو درس شته، چې د هغو په گېډو کې څه دي، له هغو نه موږ تاسې ته یو (پاک) شی (شېډې) درځنبو او تاسو ته په هغو کې ډېرې گټې دي او خوراک (غوښې) هم ترې کوئ.

په غواگانو کې د شیدو تولید په اړه قرآني توضیحات خورا په زړه پورې دي او هغه څه ته ورته دي چې عصري فزیولوژي کشف کړي دي.

(۱۱)

جنین پېژندنه

انسان له علق (پرنډ شوی ویني) څخه پیدا شوی

څو کاله وړاندې، د عربو یوې ډلې له قرآن کریم څخه د جنین په اړه ټول معلومات راټول کړل او د قرآن کریم دا لارښوونه یې تعقیب کړه:

فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (الانبیاء: ٧)

ژباړه: که تاسو نه پوهیږئ نو له هغه چا څخه پوښتنه وکړئ چې پرې پوهیږي.

له قرانکریم څخه ټول معلومات چې تر دې وخته راټول شوي وو په انگلیسي ژبه وژباړل شول او پروفیسور (ډاکټر) کیت مور ته چې د کاناډا د تورنټو پوهنتون د جنین دېپارټمنټ رئیس او د اناتومي څانګې پروفیسور و وړاندې شول. دا مهال هغه د جنین پېژندنې په برخه کې یو له برلاسو کسانو څخه دی. له هغه څخه وغوښتل شول چې د جنین د برخې په اړه په قرآن کریم کې د موجودو معلوماتو په اړه خپل نظر ورکړي. ډاکټر مور د قرانکریم د آیاتونو د ترجمې په دقیقه توګه له څېړلو وروسته وویل چې په قرآن کریم کې د جنین پېژندنې په اړه ډیرې معلومات د جنینولوژي په برخه کې د عصري کشفونو سره په بشپړ ډول مطابقت لري او له دوی سره په هېڅ ډول په ټکر کې نه دي. هغه زیاته کړه چې، مګر بیا هم، یو څو داسې آیتونه شتون لري چې د ساینسي دقت په اړه یې دی نظر نه شي ورکولای. هغه نه شي ویلای چې دا څرګندونې سمې دي که ناسمې، ځکه چې هغه په خپله له هغو معلوماتو څخه چې په دې آیاتونو کې دي خبر نه و. د جنین پېژندنې په عصري لیکنو او مطالعاتو کې هم د دې معلوماتو یادونه نه ده شوې. یو داسې آیت دا دی:

أَفَرَأَى بِإِسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (العلق: ١-٢)

ژباړه: ولوله! د خپل هغه رب په نامه چې پیدا یې کړ، د ویني له ټوټې یې انسان پیدا کړ.

د 'علق' کلمه سربیره پردې چې د ویني د جمع شوي ټوټې معنی لري د ځټو په څیر ماده او د هغه څه معنی هم لري چې سربښېږي. ډاکټر کیت مور نه پوهیده چې آیا په

لومړيو مرحلو کې جنين د وينې د پرېد شوي ټوټې په څير بنسټ کې د دې د کتلو لپاره هغه په خپل لابراتوار کې د خورا قوي مايکروسکوپ لاندې د جنين لومړنۍ مرحله مطالعه کړه او هغه څه يې پرتله کړل چې هغه يې د زالو (وينه څښونکي) له ډياگرام سره پرتله کړل او هغه د دواړو ترمينځ د پام وړ ورته والي ته حيران شو!

په همدې ډول، هغه د جنينولوژي په اړه له قرآن کریم څخه نور داسې معلومات هم ترلاسه کړل چې تر اوسه ورته معلوم نه وو. ډاکټر کيټ مور شاوخوا اتيا هغه پوښتنو ته ځوابونه وويل چې د جنينولوژيکي معلوماتو په اړه په قرآن او حديث کې ذکر شوي دي. پروفیسور مور دې ته په اشارې سره چې په قرآن او حديث کې موجود معلومات د جنينولوژي په برخه کې له وروستيو کشفونو سره په بشپړ ډول موافق دي، وويل: «که له ما څخه دېرش کاله مخکې دا پوښتنې مطرح شوي وای، زه به په دې نه وای توانېدلی چې حتی نيمایي يې د ساينسي معلوماتو د نشتوالي له امله ځواب کړم.»

ډاکټر کيټ مور له دې مخکې د "پرمختللي انسان" کتاب ليکلی و. له قرآن کریم څخه د نويو علمي حقايقو له ترلاسه کولو وروسته يې په ۱۹۸۲ کال کې د همدې کتاب دريمه گڼه "د پرمختللي انسان" په نوم وليکه. نوموړی کتاب د يو واحد ليکوال له خوا د ليکل شوي غوره طبي کتاب جايزه وگټله. دا کتاب د نړۍ څو لويو ژبو ته ژباړل شوی او د طبي مطالعاتو په لومړي کال کې د جنينولوژي درسي کتاب په توگه کارول کېږي.

په ۱۹۸۱ کال کې، د سعودي عربستان په دمام ښار کې د اووم طبي کنفرانس په ترڅ کې ډاکټر مور وويل: «دا زما لپاره ډېره د خوښۍ خبره ده چې د انسان د پرمختگ په اړه په قرآن کریم کې د بياناتو په روښانه کولو کې مرسته کوم. دا ما ته څرگنده ده چې دا خبرې به د خدای يا الله له لوري محمد (صلی الله عليه وسلم) ته راغلي وي، ځکه دا ټول علم تر څو پېږيو وروسته نه و کشف شوی. او دا ما ته ثابتوي چې محمد به د خدای يا الله رسول وي.»

ډاکټر جولي سمپسن، د امريکا د هيوستن د بايلر د طبي علومو کالج کې د زيرون او نسايي علومو د څانگې رئيس، داسې بيانوي: "... دا حديثونه، د محمد (صلی الله عليه وسلم) ويناوې نه شي کېدلای د هغه علمي پوهې پر بنسټ چې د ليکوال په وخت (۷ پېړۍ) کې يې شتون درلود ترلاسه شي. دا په دې مانا ده چې نه يوازې دا چې د جنيتيک او مذهب (اسلام) ترمينځ هيڅ تکر شتون نه لري بلکه په حقيقت کې دين (اسلام) کولی شي په ځينو دوديزو ساينسي طريقو کې د وحې په اضافه کولو سره ساينس ته لارښوونه وکړي... په قرآن کریم کې داسې وضاحتونه شتون لري چې پېړۍ وروسته هم د اعتبار وړ دي او د هغه علم ملاتړ کوي چې له خدای څخه اخيستل شوی وي.»

انسان له يو ځاڅکي څخه پيدا شوی چې د ملا تير او پښتني له منځه

راوځي

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ
(الطارق: ٥-٧)

ژباړه: نو انسان دې وگوري چې له څه پيدا شوی؟ له توپ و هونکو اوبو پيدا دی چې د شا او سينې (پښتني) د هډوکو له منځه راوځي.

په جنيني پړاوونو کې، د نارينه او ښځينه تناسلي ارگانونه (خصيان او تخمدان)، له پښتورگو سره نږدې د نخاعي ستون او يوولسمو او دولسمو پوښتنيو ترمنځ خپله پراختيا پيلوي. وروسته دوی بسکته کيږي؛ د ښځينه جنسي غده (تخمدان) په لگن کې ودريري په داسې حال کې چې د نارينه جنسي غدي (خصيان) د زيرون دمخه خپل نزول ته دوام ورکوي ترڅو د انګيونال کانال له لارې سکروتم (د خصبي کيسي) ته ورسيري. حتی په لويانو کې د تناسلي غړي له نزول وروسته، دا اعضاء خپل عصبي عرضه او د وينې رسول د خپتې له شيريان څخه چې د ملا د هډوکي (د نخاعي ستون) او پښتنيو ترمنځ ساحه کې ده تر لاسه کوي. حتی لمفاوي تخليه او وريدي بېرته راستنيدنه هم همدې ساحې ته ځي.

انسانان له نطفې څخه پيدا شوی دي

(د مایع دقیق مقدار)

قرآن کریم لږ تر لږه يوولس ځله دا يادونه کړې چې انسان له نطفې څخه پيدا شوی دی، يعنې د مایع يوه دقیقه اندازه يا د مایع يو داسې ځاڅکی ده چې د پيالې له خالي کولو وروسته پاتې کيږي. دا د سورت الحج په ٥م او سورت المؤمنون ١٣م آياتونو په شمول د قرآن کریم په بېلابېلو آيتونو کې ذکر شوي دي.^{١٠} ساينس په دې وروستيو وختونو کې دا ثابته کړې چې د تخمي د القاح لپاره په اوسط ډول له دريو مليونو سپرمونو څخه يوازې يوه ته اړتيا ده. دا په دې مانا ده چې د يوي تخمي د القاح لپاره د خارج شويو سپرمونو يوازې ١/٣ مليون برخه يا ٠،٠٠٠٠٣ فيصده مقدار اړين دی.

انسانان له سلاله څخه پيدا شوي دي

(د مایع جوهر يا سوچه برخه)

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَّةٍ مِنْ مَاءٍ مَّهِينٍ (السجده: ٨)
ژباړه: بيا يې دهغه خوځات د بې کاره اوبو له نچور څخه راچلولی دی.

^{١٠} ورته بيان په قران کریم کې په لاندې ځايونو کې راغلی؛ سورت النحل-ايت ٥، الکهف-ايت ٣٧، فاطر-ايت ١١، يس-ايت ٧٧، غافر-ايت ٦٧، النجم-ايت ٤٦، القیامه-ايت ٣٧، النسان-ايت ٢ او عبس-ايت ١٩

د عربي کلمه 'سلاله' د جوهر يا د ټولو غوره برخې په معنی ده. مور اوس پوهیږو چې د انسان له خوا تولید شویو څو ملیونو سپرمونو څخه یوازې یو واحد سپرم چې تخمدان ته ننوځي د القاح لپاره اړین دی. له څو ملیونونو څخه یوه نطفه، په قرآن کریم کې د 'سلاله' په نوم یاده شوې ده. سلاله هم له مایع څخه د یو نرم او ملاپم استخراج معنی لري. دغه مایع دواړه نارینه او بنځینه جنیني (نطفه ای) مایعاتو ته اشاره کوي چې بالغ جنسی سلولونه (گامېټونه) لري. تخمه او سپرم دواړه په نرمی سره د القاح په پروسه کې د دوی له چاپیریالونو څخه ایستل کیږي.

انسان له "نطفة امشاج" څخه جوړ شوی (گډ شوي مایعات)

لاندې قرآني آیت ته پام وکړئ:
إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا (الانسان: ۲)
 ژباړه: انسان خو یقیناً مور له یوگډ شوي څاڅکي پیدا کړ چې هغه وازمایو نو اورېدونکی مو وگرځولو.

د "نطفة امشاج" عربي کلمه د گډو شویو مایعاتو معنی لري. د قرآن کریم د ځینو مفسرینو په وینا، گډ شوي مایعات د نارینه یا بنځینه عواملو یا مایعاتو ته اشاره کوي. د نارینه او بنځینه گامېټ (جنسي سلولونو) له گډولو وروسته، زایگوت لا هم نطفه پاتې کیږي. گډ شوي مایع کولی شي سپرماتیک (سپرمي) مایع ته هم اشاره وکړي چې له مختلفو غدواتو څخه رامینځته کیږي. له همدې امله "نطفة امشاج"، د نارینه او بنځینه گامېټونو (نطفه ای مایعاتو یا حجرو) او د شاوخوا برخې د یو دقیق مقدار گډې شوي مایع ته اشاره کوي.

د جنسیت ټاکل

د جنین جنسیت د تخمي له مخې نه بلکې د سپرم د طبیعت له مخې ټاکل کیږي. د ماشوم جنسیت، چې بنځینه دی یا نارینه، په دې پورې اړه لري چې آیا د کروموزوم درویشتمه (۲۳) جوړه په ترتیب سره XX یا XY ده. په ابتدایي توگه د جنسیت تعیین د القاح په وخت کې واقع کیږي او په سپرم کې د جنسي کروموزوم په هغه ډول پورې اړه لري چې یوه تخمه القاح کوي. که چېرې هغه سپرم چې تخمه القاح کوي د "X" کروموزوم لرونکی وي، جنین یوه بنځینه ده او که دا د "Y" کروموزوم لرونکی سپرم وي نو جنین نارینه دی.

وَأَنَّهُ خَلَقَ الذَّرَّوَجِينَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى (۴۵) مِنْ نُطْفَةٍ إِذَا تُمْنَى (النجم: ۴۵-۴۶)
 ژباړه: او هماغه دوه جوړې پیدا کړې دي نارینه او بنځینه، له یو څاڅکي (مني) چې وځځول شي.

'نطفه' عربي کلمه ده چې د مابعاتو د يو دقيق مقدار معنی لري او 'ثمنی' معنی انزال يا کښت شوی. له همدې امله، نطفه په ځانگړې توگه سپرم ته اشاره کوي ځکه چې دا انزال کيږي او قرآن په دې اړه داسې فرمايي:

أَلَمْ يَكُنْ نُطْفَةً مِّن مَّنِي يُمْنِي ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الْزُّوْجَيْنِ
الذَّكَرَ وَالْأُنثَى (القيامة: ٣٧-٣٩)

ژباړه: آیا هغه د مني يو څاڅکی نه دی چې څڅول کيږي، بيا د وينو يوه ټوټه شو نو الله جوړ او سم برابر کړ، بيايي له هغه نه جوړه پيدا کړه، نارينه او ښځينه.

دلته يو ځل بيا يادونه وشوه چې د سپرم يو کوچنی مقدار (څاڅکی) چې د "نُطْفَةٍ مِّن مَّنِي يُمْنِي" په کلمه ښودل کيږي او له سري څخه راځي د جنين د جنس مسؤل دی. د هند په نيمه وچه کې خواښي گاني په لويه کچه د نارينه لمسيانو درلودل غوره گڼي او که ماشوم يې د خوښې وړ جنس نه وي نو ډېری وخت خپلې انگوراني ملامتوي. کاش دوی په دې پوهېدلای چې د جنسيت ټاکونکی عامل (فکتور) د نارينه سپرم دی نه د ښځينه تخمه! که دوی بل څوک ملامتوي، دوی بايد خپل زامن ملامت کړي، نه خپلې انگوراني، ځکه چې قرآن او ساينس دواړه دا مني چې د نارينه مایع د ماشوم د جنسيت د ټاکلو مسؤليت لري!

جنين د دريو تيارو پردو په واسطه ساتل کيږي

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلْمٍ ثَلَاثٍ ۗ (الزمر: ٦)

ژباړه: هغه تاسې د خپلو ميندو په گېډو کې له يو پيدايښت نه وروسته بل پيدايښت سره په دريو تيارو کې پيدا کوي.

د پروفيسور کيت مور په وينا، په قرآن کریم کې د تيارو دا درې پردې لاندې ټکو ته اشاره کوي:

(الف) د مور د معدې مخکنی ديوال

(ب) د رحم ديوال

(ج) امينيو کور يونيک غشا

جنيني مرحلي

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا
الْنُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا
آخَرَ ۗ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ (المؤمنون: ١٢-١٤)

ژباړه: او بې شکه مور انسان د خټې له جوهر (سوچه برخې) نه پيدا کړ. بيا مو هغه د يو څاڅکي په بڼه محکم خوندي ځای کې کېښود. بيا مو هغه څاڅکی د وينې يوه ټوټه وگرځوله، بيا مو هغه ټوټه د غوښې يوه ټوټې وگرځوله، چې له ټوټې مو هډوکي پيدا

کره نو هډوکو ته مو غوبنه ور واغوستله، بیا مو هغه یو بل مخلوق جوړ کړ نو الله ډېر برکتناک دی، تر ټولو غوره پیدا کونکی!

په دې آیت کې الله تعالی فرمایي چې انسان د مابعاتو له یوې کوچنۍ ذرې څخه چې په ټینگه سره (په بڼه توگه) په یو آرام ځای کې ځای پر ځای شوې ده پیدا شوی دی، او په قرآن کې ورته د عربي کلمه "قرار مکنین" کارول شوي ده. رحم د نخاعي ستون په واسطه چې د شا د عضلاتو له خوا په کلکه ملاتړ کيږي د پوستکي څخه بڼه ساتل کيږي. جنین نور هم د امینوتیک کڅوړې لخوا چې د امینوتیک مایع لري خوندي کيږي. په دې توگه جنین د استوگنې یو بڼه خوندي ځای لري. دا لږ مقدار مایع علقه (هغه څه چې چسپيري) جوړيږي. دا د زالو (وینه څښونکي)^{۱۱} ته ورته مادي معنی هم لري. دواړه توضیحات په ساینسي ډول د منلو وړ دي ځکه چې په لومړیو مرحلو کې جنین په دیوال پورې نښتي وي چې د وینې څښونکي (زالو) په بڼه بنکاري. دا هم د زالو (د وینې څښونکي) په څېر چلن کوي چې د وینې رسول د پلاستیا له لارې د مور څخه ترلاسه کوي.

د 'علقه' کلمې دریمه معنی د وینې ټوټه ده. د علقه په دې مرحله کې، چې د حمل په دریمه او څلورمه اوونۍ کې دوام کوي، وینه په تړل شویو رگونو کې راټوليږي. له همدې امله جنین د زالو (وینه څښونکي) د ظاهري بڼې ترلاسه کولو سره بیره د وینې ټوټې بڼه هم ترلاسه کوي. په ۱۶۷۷ کې، هام او لیوین هویک لومړني ساینسپوهان وو چې د مایکروسکوپ په کارولو سره یې د انسان د سپرم حجرې (سپرماتوزوا) مشاهده کړې. دوی فکر کاوه چې د سپرم حجره کې یو کوچنی (مینیاتوری) انسان شتون لري چې په رحم کې وده کوي ترڅو نوی زیربڼونکی تشکیل شي.

دا د پروفیشن تیوري په نوم پیژندل کېده. کله چې ساینسپوهانو وموندله چې ټخمه د سپرم په پرتله لویه ده، او د دې گراف او نورو فکر دا و چې جنین په کوچني شکل په ټخمه کې شتون لري. وروسته، په ۱۸مه پېړۍ کې مایپریتوس د دوه اړخیزه-ارثي تیوري وړاندې کړه. علقه په مُضغَة «هغه څه چې ژول کيږي» (د غابونو نښي ولري) او همدارنگه هغه څه چې چسپناک او کوچني وي او د ژاولو په څېر په خوله کې اچول کېدای شي بدله شوې ده. دا دواړه توضیحات په ساینسي توگه سم دي.

پروفیسور کیت مور د مهرکولو پلستر یوه ټوټه راواخیسته او د جنین د لومړیو مرحلو په اندازه او شکل یې جوړه کړه او د غابونو تر مینځ یې وژووله ترڅو دا په "مُضغَة" بدل کړي. هغه دا د جنین د لومړي پړاو له عکسونو سره پرتله کړه. د غابونو دا نښي له 'سومیت' سره چې د نخاعي کالم لومړنی جوړښت دی ورته دي.

دا مُضغَة په هډوکو (عظام) بدليږي. هډوکي په غوښي یا عضلاتو (لحم) سره پوښل شوي دي. بیا الله تعالی هغه بل مخلوق جوړوي. پروفیسور مارشال جانسن په متحده ایالاتو کې یو له مخکښو ساینسپوهانو څخه دی، هغه د متحده ایالاتو په فلاډلفیا کې د توماس جیفرسن پوهنتون کې د اناتومي څانگې مشر او د ډینیل انسټیټیوټ رییس دی. له هغه

^{۱۱} یو کوچنی پرازېټي حیوان دی چې په اوبو کې موندل کيږي او د انسان یا بل حیوان په بدن باندې ځان سرپښوي او وینه ترې څښي.

څخه وغوښتل شول چې په قرآن کریم کې د جنینولوژي مربوط آیتونو په اړه تبصره وکړي. هغه وویل د قرآن کریم هغه آیتونه چې د جنین پراوونه بیانوي یو تصادف نه شي کېدای.

هغه وویل دا احتمال شته چې محمد (صل الله عليه وسلم) یو پیاوړی مایکروسکوپ درلود. کله چې هغه ته یاده شوه چې قرآن کریم ۱۴۰۰ کاله وړاندې نازل شوی او مایکروسکوپونه د پیغمبر اکرم (صل الله عليه وسلم) له زمانې څخه گڼې پېړۍ وروسته اختراع شوي دي، پروفیسور جانسن وخنډل او ویې منله چې لومړی اختراع شوی مایکروسکوپ له لس چنده زیات نه شي لویېدلی او نه شي کولی یو روښانه انځور ښکاره کړي.

د ډاکټر کیت مور په وینا، د جنین د پراختیا د پراوونو هغه عصري طبقه بندي چې په ټوله نړۍ کې منل شوې په آسانی سره د پوهېدو وړ نه ده، ځکه چې دا طبقه بندي د جنین د پراختیا پراوونه د شمیرې په اساس پېژني، د بیلگې په توگه اوله مرحله، دویمه مرحله، او داسې نور. په قرآن کې نازل شوي تقسیمات د ځانگړو او په آسانی سره د پېژندلو وړ شکلونو پر بنسټ چې جنین ترې تیرېږي ولاړ دی. دا د زېږون د مخه د پراختیا د مختلفو مرحلو پر اساس دي او په زړه پورې عملي او د پوهېدلو وړ ساینسي توضیحات چمتو کوي. د انسان ودې ته ورته د جنین مرحلې په لاندې آیتونو کې بیان شوي دي:

أَلَمْ يَكُنْ نُطْفَةً مِّن مَّيِّ يُمَتَّىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الْزُّوْجَيْنِ الْأُنثَىٰ وَالْأُنثَىٰ (القیامه: ۳۷-۳۹)

ژباړه: آیا هغه د مني یو څاڅکی نه و چې څخول کيږي. بیا د وینو یوه ټوټه شو نو الله جوړ او سم برابر کړ. بیا یې له هغه نه جوړه پیدا کړه، نارینه او ښځینه.

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ (الانفطار: ۷-۸)

ژباړه: هغه چې ته یې پیدا کړې، بیا یې سم برابر کړې. په هر شکل یې چې غوښتل ته یې سره وښلولي.

جنین یو څه جوړ شوی او یو څه نه دی جوړ شوی

د مُضغَة په مرحله کې که چېرې په جنین کې چاک (درز) جوړ شي او داخلي غړي جلا شي، نو لیدل کيږي چې ډبرې یې جوړ شوی دي په داسې حال کې چې نور یې په بشپړه توگه نه دي جوړ شوي.

د پروفیسور جانسن په وینا، که مور جنین د یو بشپړ تخلیق (جوړ شوي) په توگه تشریح کړو، نو مور یوازې هغه برخه تشریح کوو چې مخکې جوړ شوی. که مور دا د یو نامکمل تخلیق په توگه تشریح کړو، نو مور یوازې هغه برخه بیانوو چې لا تراوسه نه ده جوړه شوې. نو آیا دا یو بشپړ تخلیق دی یا نیمگړی یو؟ د جنین د پیدایښت د دې مرحلې په اړه د قرآن کریم له تشریح څخه بل ښه وضاحت نه شته، چې "یو څه جوړ شوي (شکل لري) او یو څه نه دي جوړ شوي (بې شکله) دی"، لکه په لاندې آیت کې:

فَأَبَا خَلَقْتُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِّنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُّخَلَّقَةٍ (الحج: ٥)
ژباړه: مور تاسو له خاورې پيدا کړي ياست، بيا له نطفې، بيا د ويني له توتې، بيا د غوښې له بوتې نه چې پوره شکل لرونکې هم وي او نيمگړې شکل والا هم.

په ساينسي ډول مور پوهېږو چې د پرمختگ په دې لومړيو مرحلو کې ځينې حجرې شتون لري چې بېلې شوې دي او ځينې حجرې شتون لري چې بېلې شوې نه دي - ځينې غړي جوړ شوي او ځينې نور يې لاتراوسه نه دي جوړ شوي.

د ليدلو او اورېدلو حس

د انسان په جنين کې د ودې لپاره لومړنی حس اورېدل دي. جنين کولی شي له څلورويشتمې اوونۍ وروسته غږونه واورې. وروسته له دې د ليد حس وده کوي او په نه ويستمه اوونۍ کې د سترگې شبکيه (ريټينا) له رڼا سره حساس کيږي. په جنين کې د حواسو د ودې په اړه لاندې قرآني آيتونو ته پام وکړئ:

وَجَعَلْ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ (السجده: ٩)
ژباړه: او تاسې ته يې د اورېدو، ليدو (قوتونه) او (فکر کولو) زړونه درکړل (خو) تاسو ډېر لږ شکر باسئ.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا (الانسان: ٢)
ژباړه: انسان خو يقيناً مور له يوگډ شوي څاڅکي پيدا کړ چې هغه وازمايو نو اورېدونکی او ليدونکی مو وگرځولو.

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ (المؤمنون: ٧٨)
ژباړه: او دی هماغه ذات دی چې تاسو ته يې غوږونه، سترگې او زړونه پيدا کړي، خو تاسو ډېر لږ شکر وباسئ!

په دې ټولو آيتونو کې د اورېدلو حس د ليدلو له حس څخه مخکې ذکر شوی دی. په دې توگه، د قرآنکريم توضيحات د عصري جينولوجي له اختراعاتو سره سمون لري.

(۱۲)

عمومي ساينس

د گوتو نښې

أَيْحَسِبُ الْإِنْسَانُ أَنْ تَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَدَرِينَ عَلَىٰ أَنْ نُسَوِّئَ بَنَانَهُ (القيامة: ۳-۴)
ژباړه: آیا انسان دا گومان کوي چې مور به يې هډوکي راټول نه کړو؟ ولي نه، مور خو
آن دهغه د بندونو (او گوتو سرونو) پر سم برابرولو قادر يو.

کافران په ځمکه کې د مرو د هډوکو له ټوټې کيدو وروسته د قيامت په اړه بحث کوي
او دا چې د قيامت په ورځ به هر کس څنگه پيژندل کيږي. الله سبحانه وتعالى ځواب
ورکوي چې هغه نه يوازې زموږ هډوکي راټولولی شي بلکې کولی شي زموږ د گوتو
څوکي (د گوتو سرونه) په بشپړ ډول ورغوي.

ولي قرآن د فرد د هويت په ټاکلو کې په ځانگړې توگه د گوتو د سرونو په اړه خبرې
کوي؟ په ۱۸۸۰ کال کې، د ښاغلي فرانسيس گولټ له خوا له څېړنې وروسته، د گوتو
نښان د پيژندنې ساينسي ميتود شو. په نړۍ کې د هيڅ دوه کسانو د گوتو نښان يو شان
بڼه نه لري. همدا لامل دی چې په ټوله نړۍ کې پوليس د مجرم پيژندلو لپاره د گوتو
نښان کاروي. ۱۴۰۰ کاله وړاندې د هر انسان د گوتو د نښان ځانگړتيا چا پيژندلې وه؟
بېشکه دا به له خالق څخه پرته بل څوک نه وي.

درد حس کوونکي اخځي په پوستکي کې شتون لري

داسې فکر کيده چې د احساس، او درد حس يوازې په دماغ پورې اړه لري. وروستيو
موندنو ثابته کړې چې په پوستکي کې د درد داسې اخيستونکي (اخځي) شته چې له دې
پرته انسان درد نه شي حس کولای. کله چې يو ډاکټر يو ناروغ چې د سوخيدنې له ټپونو
څخه رنځ وړي معاینه کوي، هغه د يوې سنتي (پنپريک) په واسطه د سوخيدنې درجه
تاييدوي. که ناروغ د درد احساس وکړي، ډاکټر خوشحاله دی، ځکه دغه حالت دا په
گوته کوي چې سوخيدنه سطحې ده او د درد اخيستونکي ثابت دي.
له بلې خوا، که ناروغ د درد احساس ونه کړي، دا په گوته کوي چې سوخيدنه ژوره ده
او د درد اخيستونکي له منځه تللي دي. قرآن په لاندې آيت کې د درد اخيستونکو شتون
ته اشاره کوي:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصَلِّيهِمْ نَارًا كَلَّمًا تَضَجَّتْ جُلُودُهُمْ بَدَلَتْهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا
لِيَتَوَفَّوْا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا (النساء: ۵۶)

ژباړه: بې شکه هغوی چې کافر شوي دي ژر به يې اورته نښاسو، هرکله چې پوستکي
يې پاخه شي، وربدل به کړو نور پوستکي ترڅو (ډېر) عذاب وڅکي، بې شکه الله ځيرک
برلاسی دی.

د ټايلينډ د چينگ ماى پوهنتون د اناتومي څانگې رييس پروفېسور ټاگات تيجاسين د درد اخیستونکو (آخډو) په څېړنه کې ډير وخت تير کړی دی. په پيل کې هغه باور نه شو کولی چې قرآن کریم ۱۴۰۰ کاله وړاندې دا ساينسي حقيقت بيان کړی دی. هغه وروسته په ځانگړي ډول د دې قرآني آيت ژباړه ټاييد کړه. پروفيسور تيجاسين د قرانکریم له ساينسي کره والي څخه دومره متاثره شو چې په رياض کې د قرآن او سنت د ساينسي نينو په اړه د سعودي په اتم طبي کانفرانس کې يې په عام محضر کې اعلان وکړ: «له الله پرته بل خدای نه شته، او محمد (صل الله عليه وسلم) د هغه رسول دی» يعنی مسلمان شو.

پايله

په قرآن کریم کې د ساينسي حقايقو موجوديت تصادف ته منسوبول د عقل او د ريښتيني ساينسي تگلارې خلاف کار دی. قرآن په دې آيت کې ټولو انسانانو ته د دې کائناتو په پيدايښت کې د فکر کولو بلنه ورکوي:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ
(آل عمران: ۱۹۰)

ژباړه: د آسمانو او ځمکې په پيدايښت او د شپې ورځې په اوښتون کې حتماً عقلمنو ته ډېرې نښې (د عبرت) دي.

د قرآن کریم علمي شواهد په ښکاره ډول د دې کتاب الهي اصل ثابتوي. هېڅ انسان نه شي کولی، ۱۴۰۰ کاله مخکې داسې يو کتاب جوړ کړي چې په دومره کچه ژور ساينسي حقايق ولري چې څو پيړۍ وروسته به د انسانانو له خوا کشف شي. خو قرآن کریم د ساينس کتاب نه دی بلکې د نينو کتاب دی. دا نښې انسان ته بلنه ورکوي چې په ځمکه کې د خپل شتون هدف درک کړي، او طبيعت سره په همغږۍ کې ژوند وکړي. قرآن په ريښتيا هم د کائناتو د خالق او پالونکي پيغام دی. په دې کې د خدای تعالی د وحدانيت هغه پيغام دی چې له آدم، موسی او عیسی څخه تر محمد (صلی الله عليه وسلم) پورې ټولو پيغمبرانو تبليغ کړی دی.

د قرآن کریم او عصري علومو په اړه څو مفصلي ليکنې شوي دي او په دې برخه کې نورې څېړنې روانې دي. ان شاءالله، دا څېړنې به له انسان سره مرسته وکړي چې د خدای کلام ته نږدې شي. په دې کتاب کې يوازې په قرآن کریم کې يو څو موجود ساينسي حقايق راټول شوي دي. او زه دا ادعا نشم کولی چې موضوع ته به مې بشپړه کتنه کړې وي.

پروفيسور تيجاسين په قرآن کریم کې د ذکر شوي يوي ساينسي نښې په زور اسلام قبول کړ. ځينې خلک ممکن لس نينو ته اړتيا ولري او ځينې ممکن د قرآن کریم د الهي اصل په اړه د قناعت حاصلولو لپاره سل نينو ته اړتيا ولري. ځينې به د زرو نينو په ښودلو سره هم د حق منلو ته زړه نه ښه کوي. قرآن په دې آيت کې داسې ترلی ذهنيت غندلی دی:

صُمُّ بَكْمٌ عُمَى فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ (البقره: ۱۸)

ژباړه: کانه، گونگیان او رانده دي نو بېرته (سمي لاري ته) نه راگرځي.

قرآن کریم د فرد او ټولني لپاره د ژوند بشپړ اصول لري. الحمدلله، د قرآن کریم د ژوند
طریقه له هغو "نمونو" څخه خورا غوره ده چې عصري انسان د ناپوهي له امله ایجاد
کړي. له خپل خالق نه بغير بهتره لارښوونه څوک کولای شي؟
دعا کوم چې دا عاجزانه هڅه به د الله (جله جلاله) په لوی دربار کې قبوله شي. (آمین)

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**